



Pudasjärvi–Utajärvi–Oulu–Muhos Aittovaara–Pyhänselkä-voimajohtohankkeen arkeologinen inventointi 2023

Arttu Tokoi
Taneli Leinonen
Maanala Oy



Sisällys

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Tausta ja tutkimustehtävä.....	5
2. Menetelmät.....	5
3. Yleiset havainnot	10
3.1. Topografia.....	10
3.2. Historiallinen kartta-aineisto ja nimistö	13
4. Inventointikohteet	15
4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet	15
1. Oulu, Lamminmaa	15
2. Muhos, Pyhäkoski 1	17
3. Muhos, Pyhäkoski 3	20
4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet	23
4. Pudasjärvi, Räisänen torppa	23
5. Pudasjärvi, Pajala torppa	25
6. Oulu, Halme	28
7. Oulu, Loppulanmaa.....	30
8. Oulu, Härkövaara	32
9. Oulu, Viitala Hautamaa	34
10. Muhos, Arolansaari.....	36
11. Muhos, Kärnänkallio	38
5. Yhteenvedo tutkimuksen tuloksista	40

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Pudasjärven Aittovaarasta Muhoksen Pyhänselkään ulottuva voimalinjanhanke

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: Tarkastaa alueelta tunnetut muinaisjäännökset sekä selvittää, onko siellä aiemmin tuntemattomia arkeologisia kohteita

Kenttätöaika: 27.9., 19.10. ja 27.10.2023

Tutkijat: FM Arttu Tokoi, HuK Taneli Leinonen & fil. yo. Sampo Sääksvuori, Maanala Oy

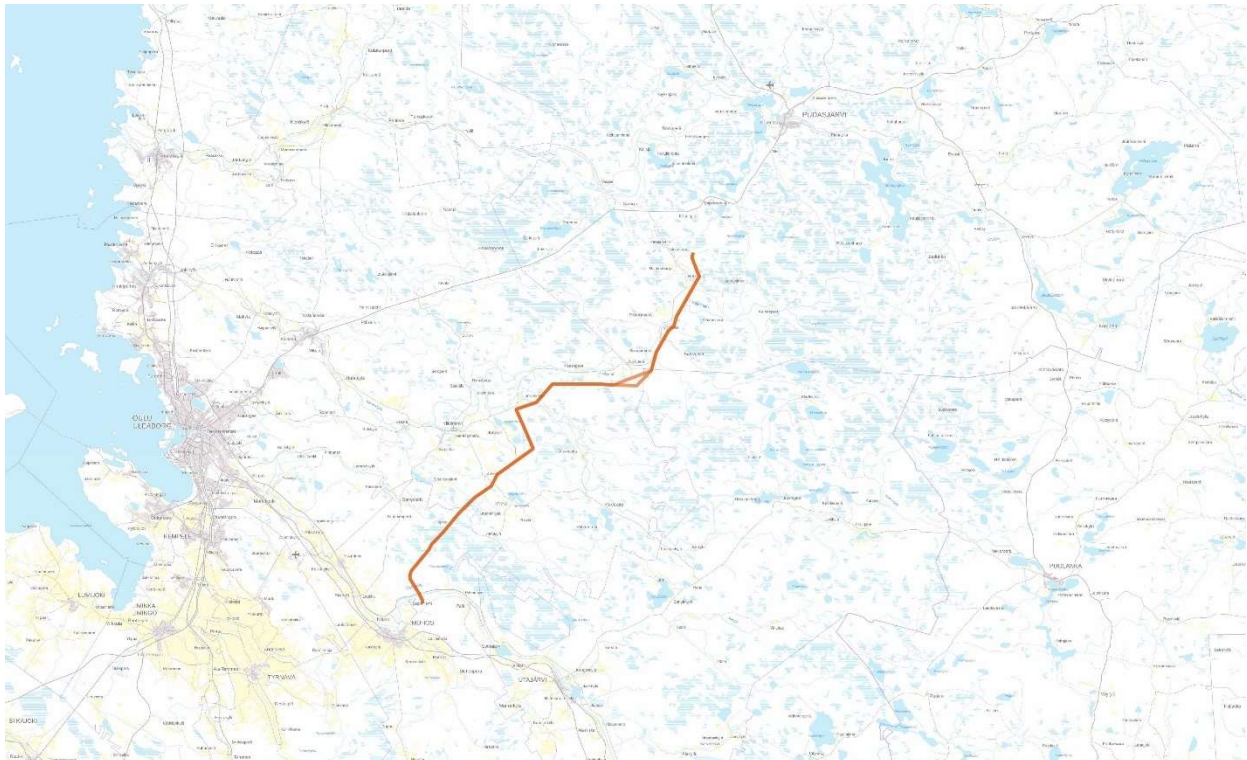
Tilaaaja: Sitema Oy

Aiemmat arkeologiset inventoinnit: Pyhäkoskella Sarkkinen 2005, Laulumaa 2017 ja Itäpalo 2020, Lamminmaalla Laulumaa 2017.

Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Talletetut esinelöydöt: –

Tulos: Linjalta tunnettiin aiemmin kolme muinaisjäännöskohdetta. Inventoinnissa löydettiin kahdeksan uutta arkeologista kohdetta. Kaikki kohteet käsittävät kaksi kivikautista asuinpaikkaa, viisi tervahautaa, kaksi torpan paikkaa ja yhden rajamerkin.



Kuva 1. Tutkimusalueen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Raportin karttakoordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-järjestelmässä.

Kansikuva: Muhoksen Pyhäkoski 3 kivikautinen asuinpaikka ja sen vaurioita. Kuva: Taneli Leinonen.

Taulukko 1: Kohdeluettelo.

Nro	Kunta	Kohdenimi	Laji	Tyyppi	Rekisterissä	N	E
1	Oulu	Lamminmaa	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	1000040145	7210628	468848
2	Muhos	Pyhäkoski 1	kiinteä muinaisjäännös	kivikautinen asuinpaikka	494010073	7192339	455306
3	Muhos	Pyhäkoski 3	kiinteä muinaisjäännös	kivikautinen asuinpaikka	494010075	7191995	455871
4	Pudas- järvi	Räisänen torppa	muu kulttuuri- perintökohde	historiallinen asuinpaikka	uusi kohde	7232568	488168
5	Pudas- järvi	Pajala torppa	kiinteä muinaisjäännös	historiallinen asuinpaikka	uusi kohde	7230947	488869
6	Oulu	Halme	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	uusi kohde	7214680	468040
7	Oulu	Loppulanmaa	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	uusi kohde	7212007	468361
8	Oulu	Härkövaara	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	uusi kohde	7211214	468816
9	Oulu	Viitala Hautamaa	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	uusi kohde	7204211	462860
10	Muhos	Arolansaari	kiinteä muinaisjäännös	Rajamerkki	uusi kohde	7200183	458953
11	Muhos	Kärnänkallio	kiinteä muinaisjäännös	Tervahauta	uusi kohde	7192422	455787

1. Tausta ja tutkimustehtävä

Inventointi koskee Pudasjärven Aittovaaran ja Muhoksen Pyhänselän välistä sähkölinjahan-
ketta Pudasjärven, Utajärven, Oulun ja Muhok-
sen alueilla. Mittaa linjasuunnitelmalla on noin
65 km.

Sitema Oy tilasi alueen arkeologisen inventoin-
nin Maanala Oy:ltä 14.8.2023. Maastotyöt te-
kivät FM Arttu Tokoi, HuK Taneli Leinonen ja fil.
yo. Sampo Sääksvuori 27.9., 19.10. ja
27.10.2023.

Aiemmin tunnettuja muinaisjäännösrekisterin
kohteita osui alueelle kolme. Ne tarkastettiin,
ja alueelta etsittiin lisäksi uusia ennestään tun-
temattomia arkeologisia kohteita.

2. Menetelmät

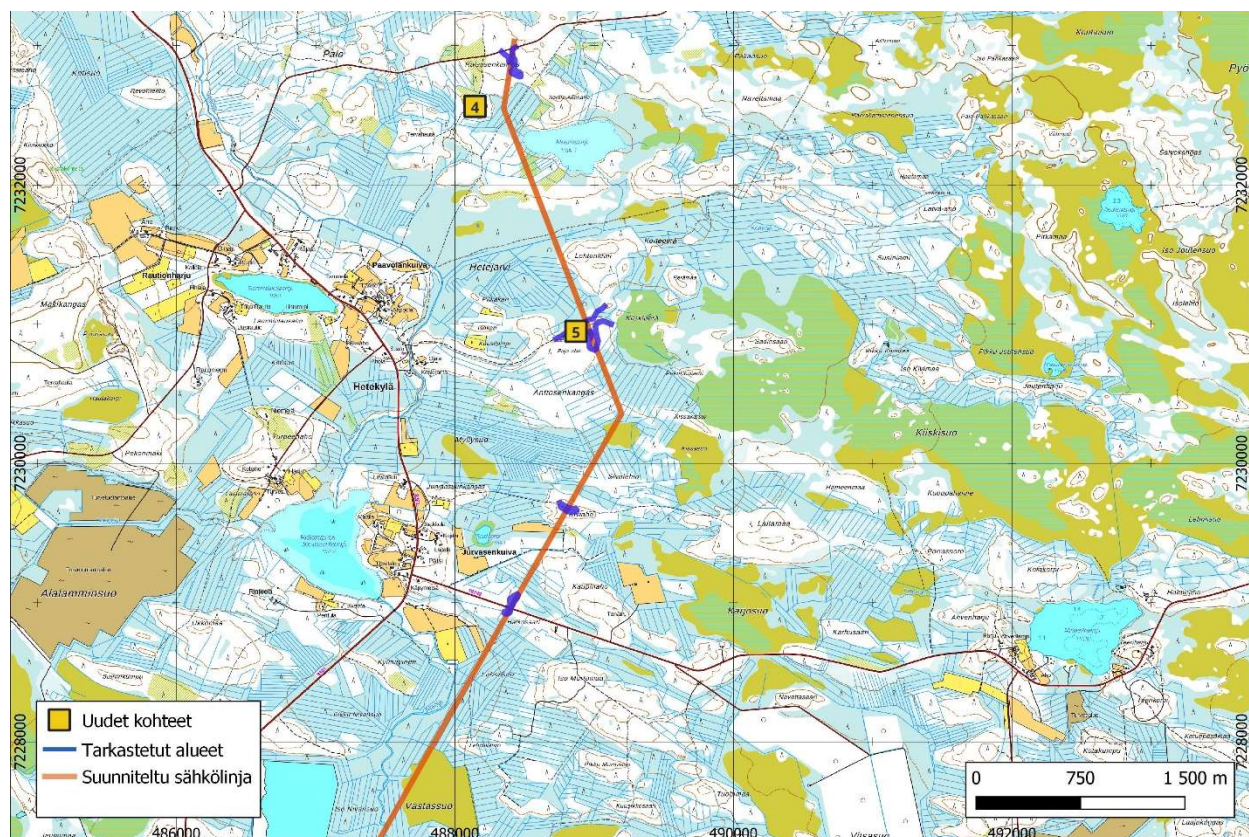
Valmistelemina töinä tutkittiin alueelta saata-
vissa oleva historiallinen kartta-aineisto, jota
käsitellään tarkemmin edempänä. Nimistö

tarkastettiin Kotimaisten kielten keskuksen Ni-
miarkiston aineistojen ja Nimisampo-palvelun
avulla. Pudasjärven osalta nimistön paikkatie-
dot puuttuvat.

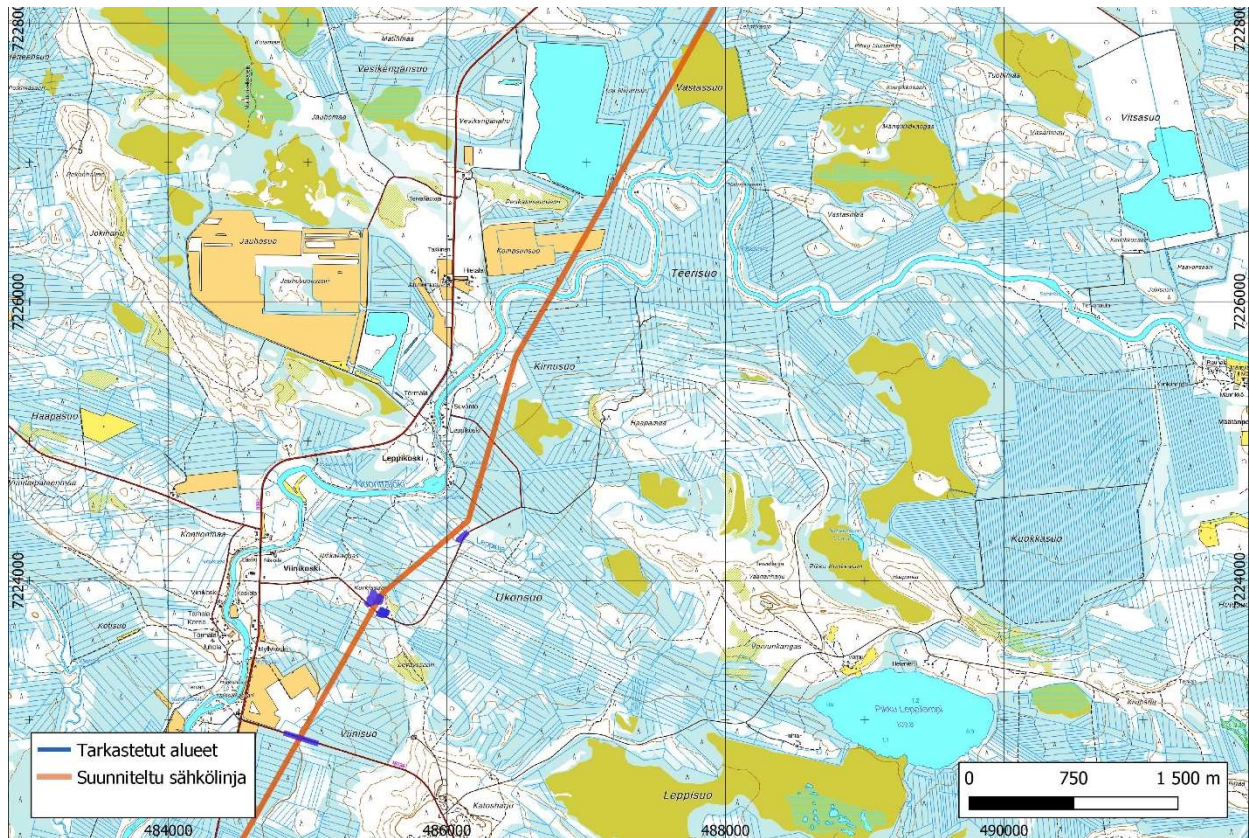
Maanmittauslaitoksen 0,5 p laserkeilausaineis-
toon pohjautuvasta vinovalovarjosteesta etsit-
tiin anomaliaita kuten mahdollisia tervahau-
toja. Tunnetut tervahaudat tarkistettiin myös
Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta.

Maastossa tarkastettiin alueet, joista arkeolo-
gisten kohteiden löytyminen katsottiin mah-
dolliseksi. Soilla sijaitsevia alueita jätettiin tar-
kastamatta, mutta kuivempia kangasmaastoja
tarkastettiin suunnitellun sähkölinjan alle jää-
viltä osin.

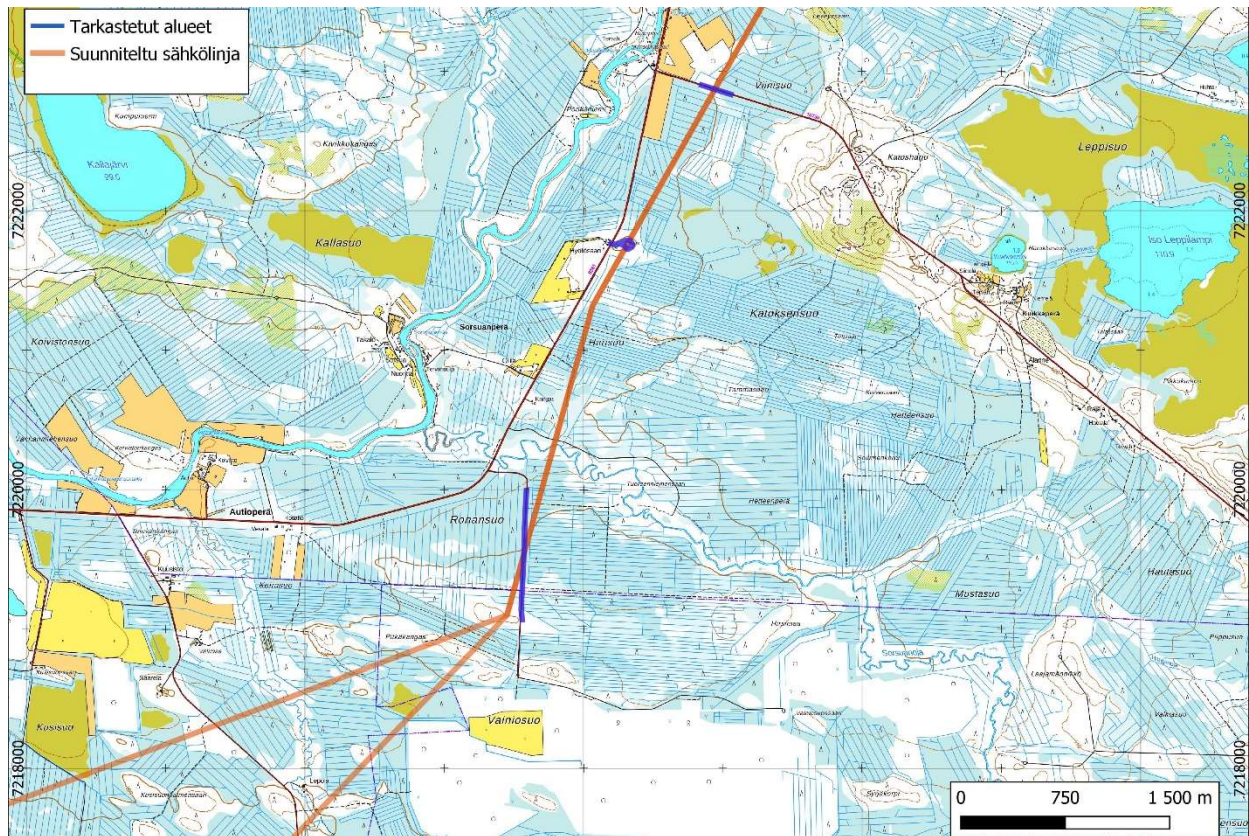
Kaikki laserkeilausaineistosta tehty havainnot
tarkastettiin maastossa. Joistakin myös löydet-
tiin uusia kohteita. Lisäksi paikkoja tarkastet-
tiin vanhan kartta-aineiston perusteella. Koh-
teita tarkastettiin noin 100 m etäisyydelle mo-
lemmin puolin johtolinjaa.



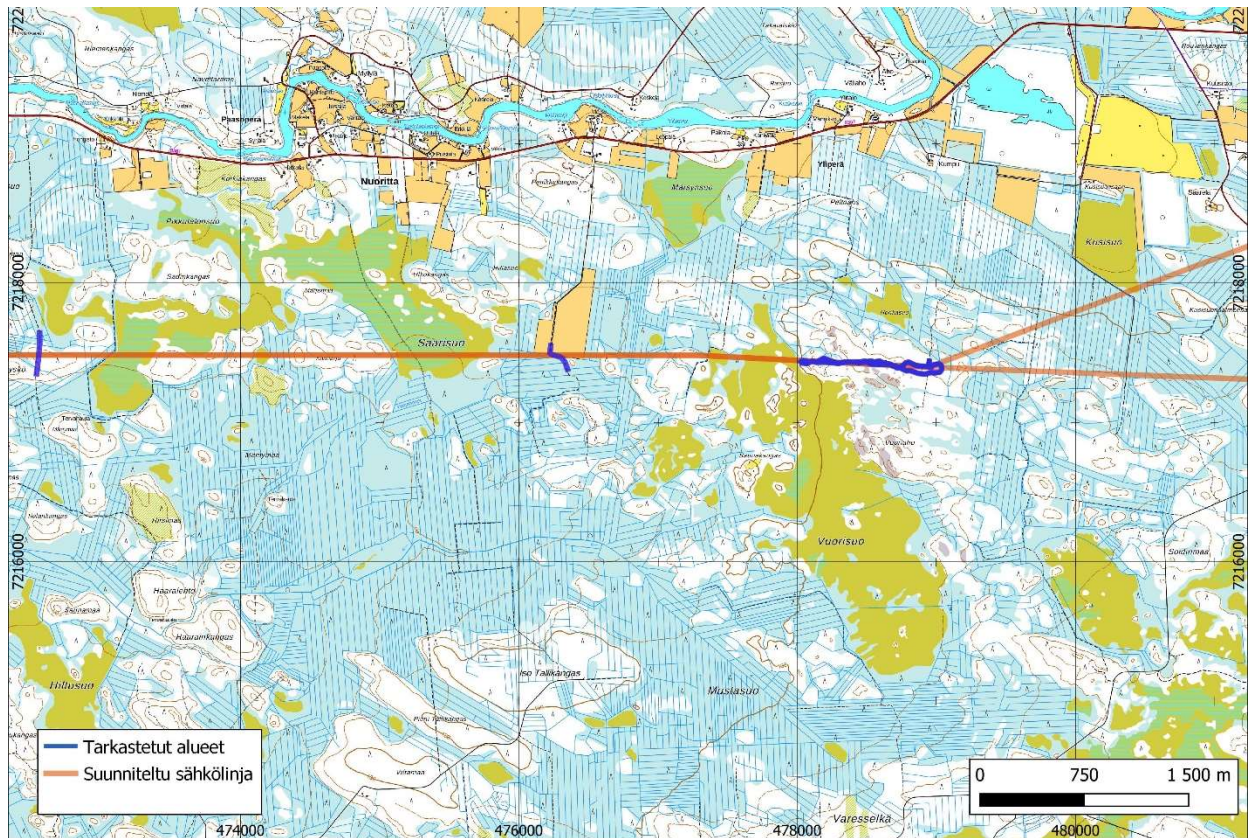
Kuva 2. Maastossa tarkastetut alueet: Pudasjärvi, Aittovaara–Vastassuo. Kartta: Taneli Leinonen. Pohja-
kartta: Maanmittauslaitos.



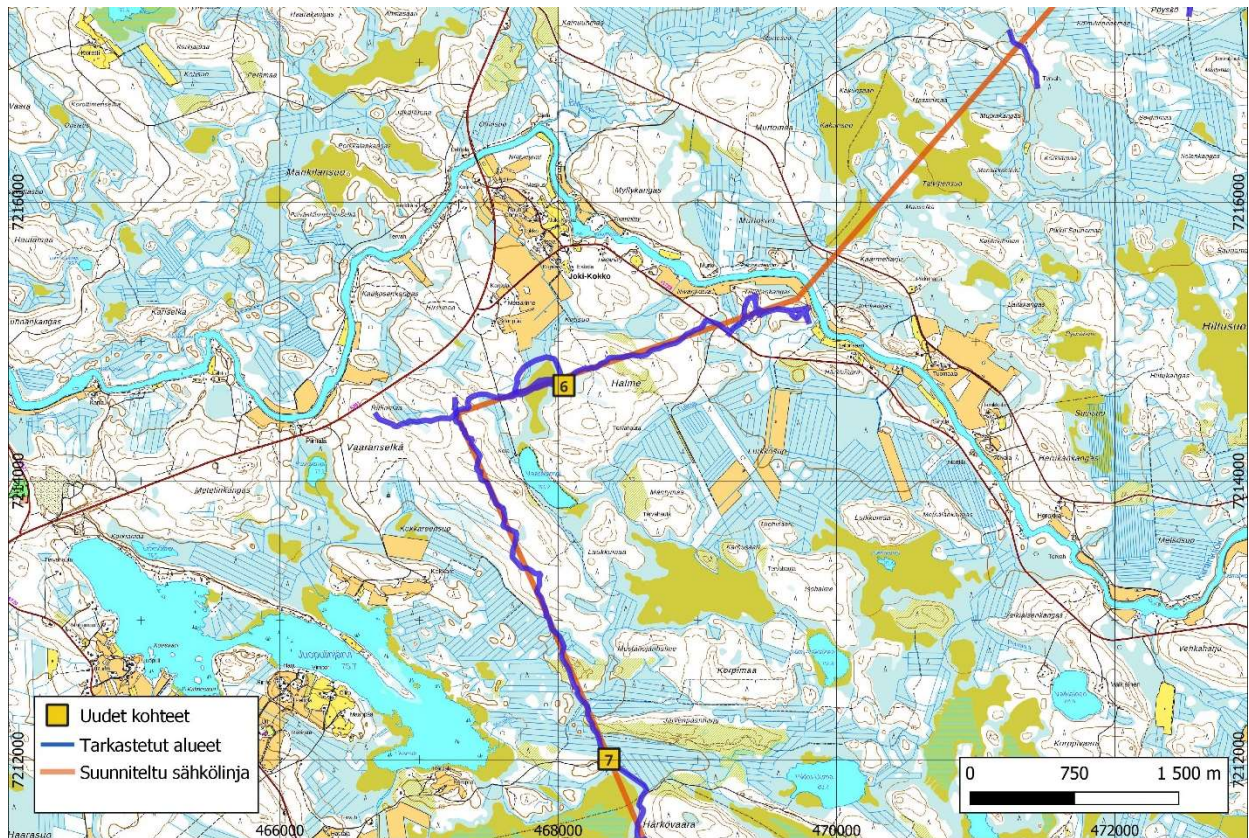
Kuva 3. Maastossa tarkastetut alueet: Pudasjärvi, Vastassuo–Sorsuanperä. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



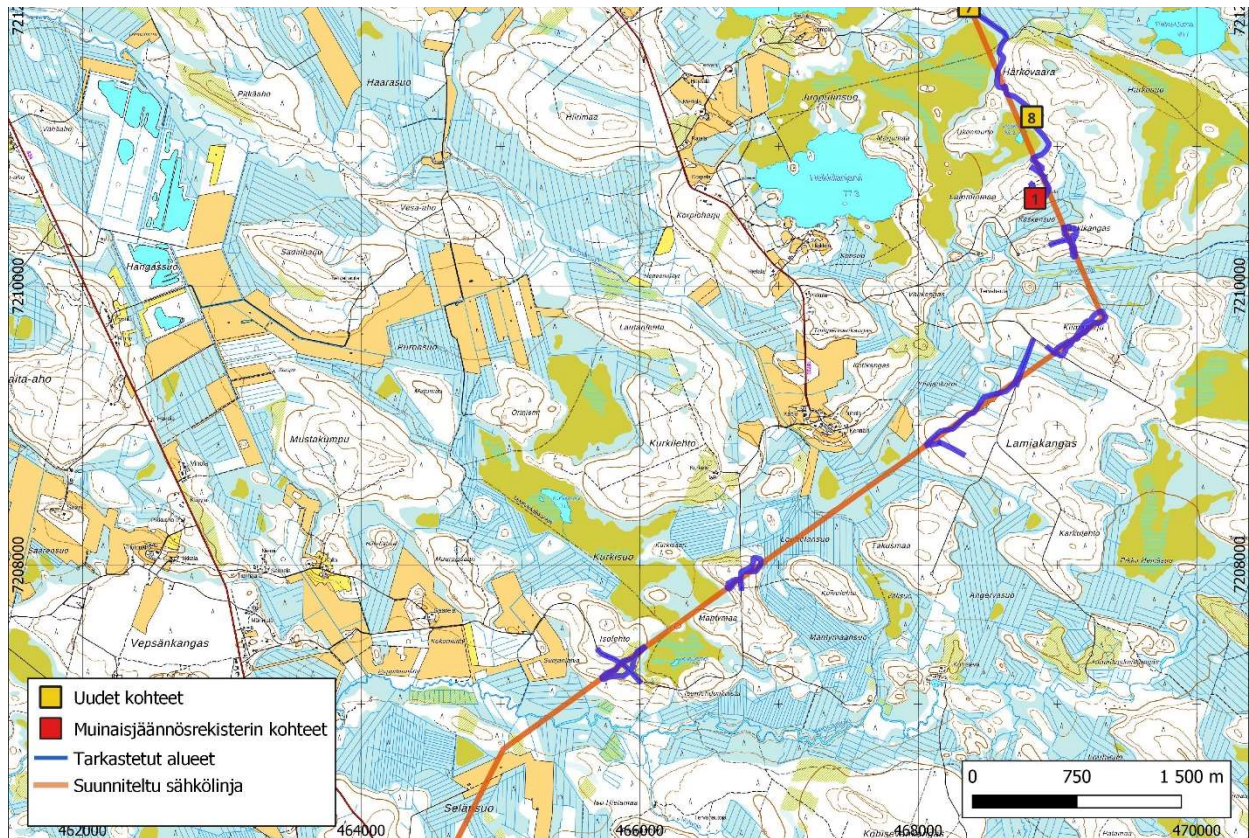
Kuva 4. Maastossa tarkastetut alueet: Pudasjärvi–Oulu, Sorsuanperä–Kuisuo. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



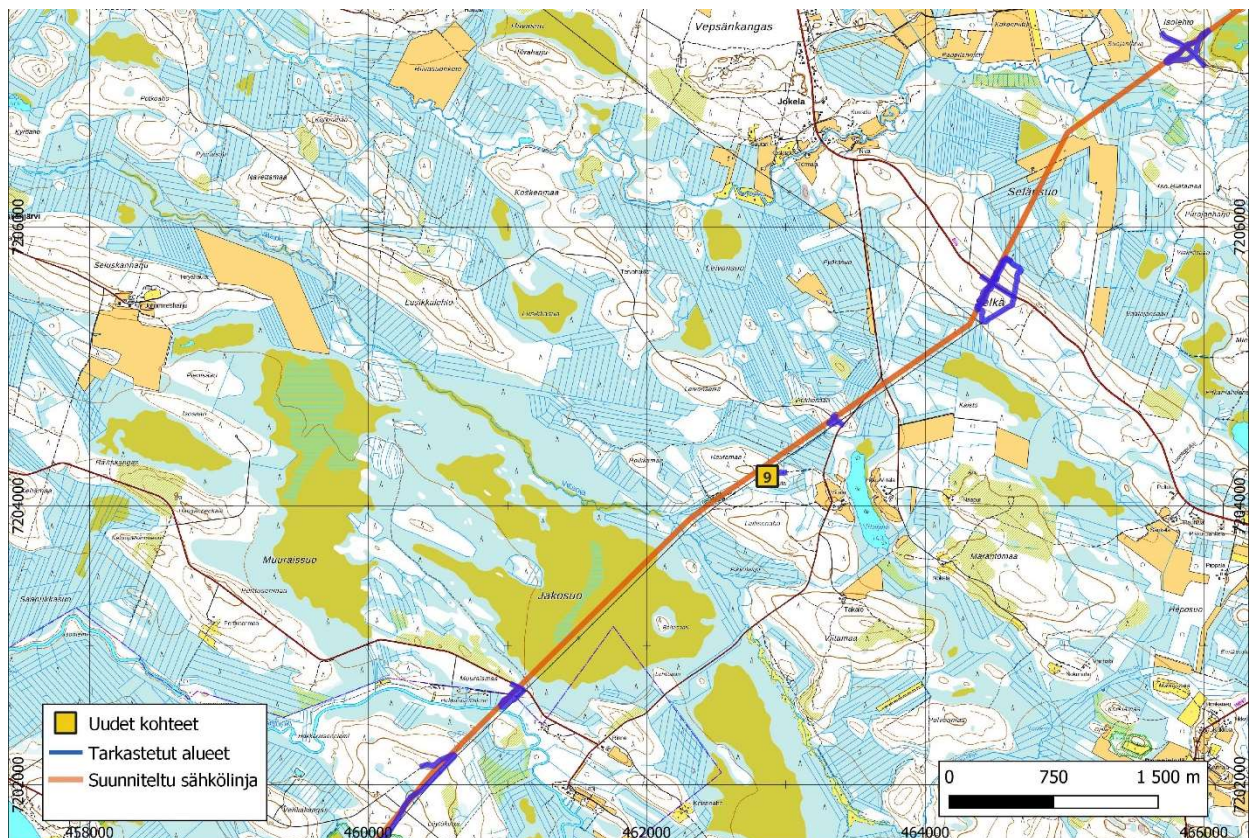
Kuva 5. Maastossa tarkastetut alueet 4. Oulu, Kuisuo-Pöyskö. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



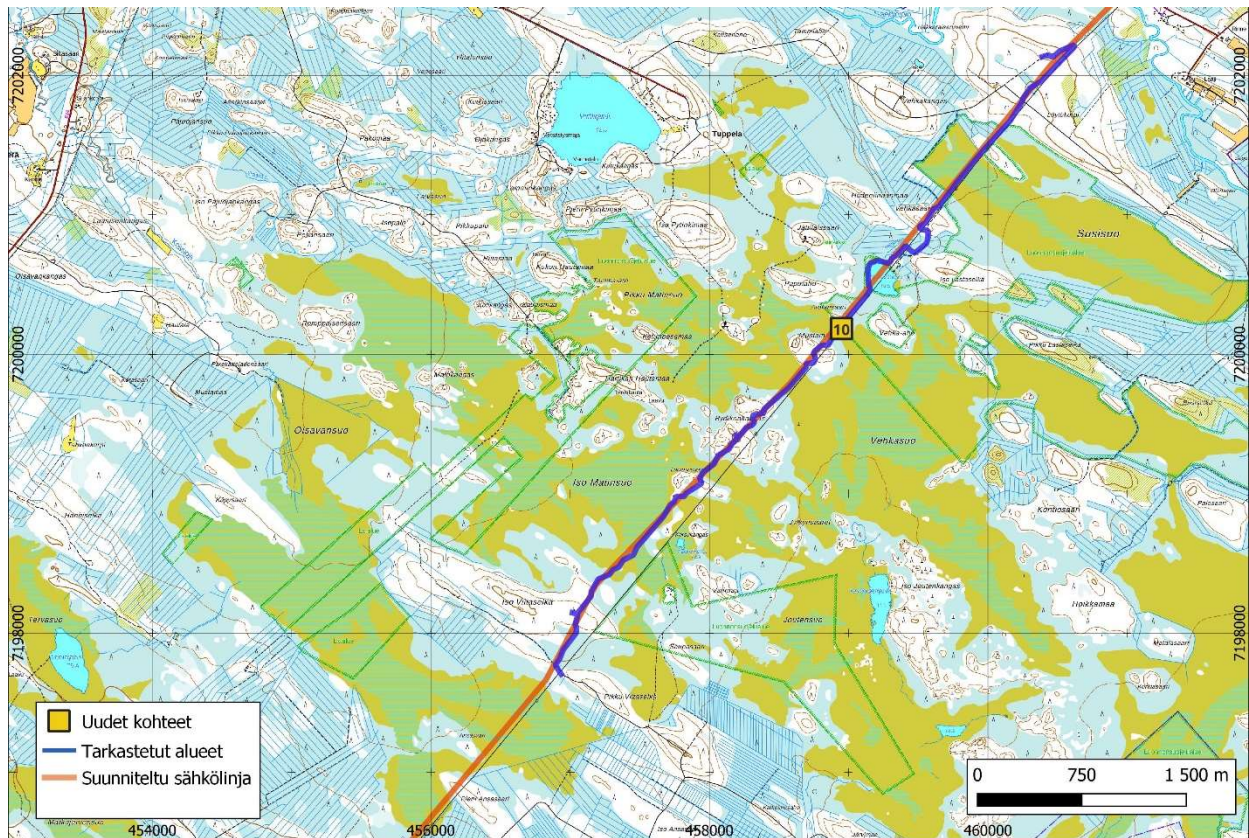
Kuva 6. Maastossa tarkastetut alueet 5. Oulu, Pöyskö-Härkövaara. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



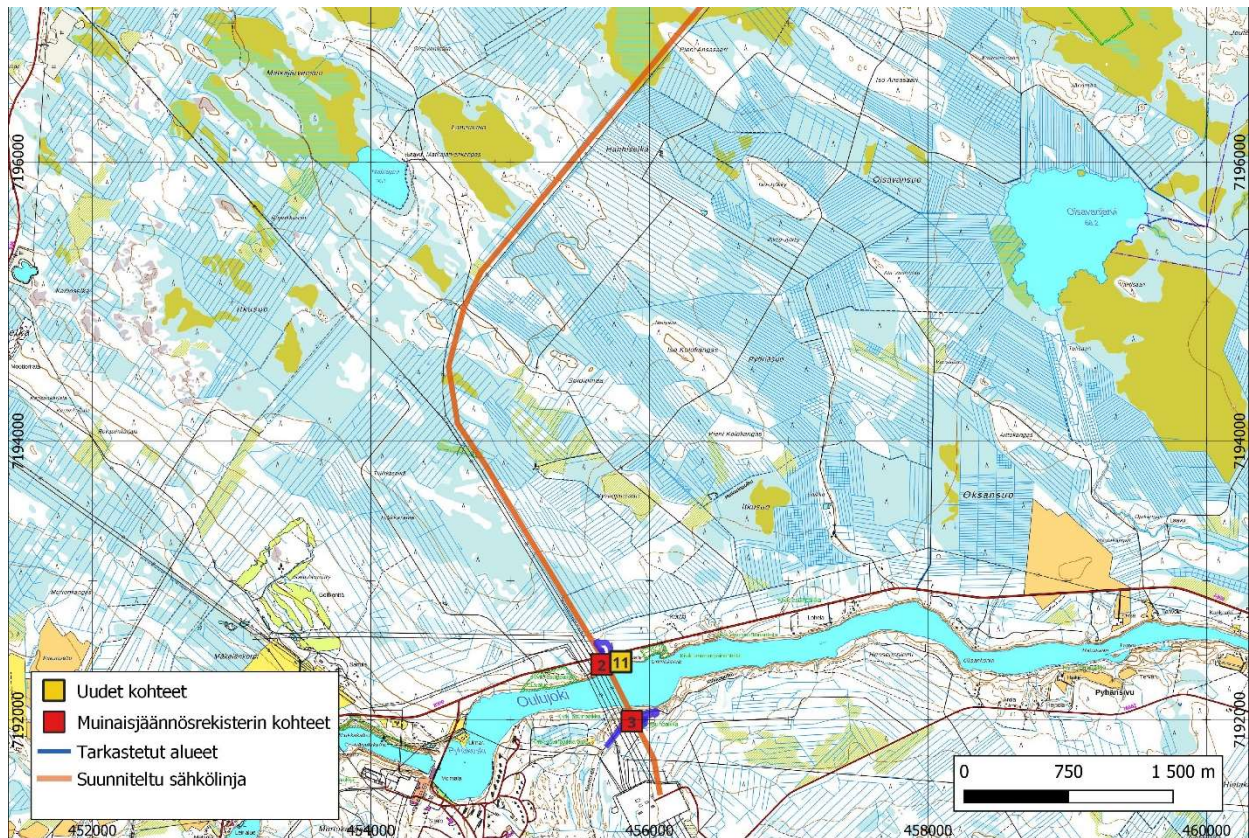
Kuva 7. Maastossa tarkastetut alueet 6. Oulu, Härkövaara–Selänsuo. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 8. Maastossa tarkastetut alueet 7. Oulu–Muhos, Selänsuo–Löytökorpi. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 9. Maastossa tarkastetut alueet 8. Muhos, Löytökorpi–Hanhiselkä. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 10. Maastossa tarkastetut alueet 9. Muhos, Hanhiselkä–Pyhäkoski. Kartta: Taneli Leinonen. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.

Maastotöissä noudatettiin vakiintuneita arkeologisen inventoinnin menetelmiä. Maastoa tarkasteltiin pintapuolisesti ja sopiville paikoille tehtiin koekuoppia tai kairauksia. Havainnot dokumentoitiin valokuvin, sanallisesti ja satelliittipaikantimella

Kohteiden koordinaattitiedot on ensisijaisesti kirjattu laserkeilausaineiston perusteella. Tämä koskee useimpia tervahautoja. Muut kohteet on paikannettu satelliittipaikantimella useiden mittauksen avulla, mutta paikkatiedoissa voi tästä huolimatta olla pientä virhettä.

Sääolosuhteet olivat maastotöiden aikaan hyvät. Lokakuun lopussa maa oli jo paikoin kuurainen, mutta se ei silti haitannut havainnointia.

3. Yleiset havainnot

3.1. Topografia

Hankealueen maasto on vaihtelevaa. Linjan pohjoisosat ovat pääosin ojitettua suota. Joki-Kokon, Juopulin ja Vepsän kylien liepeillä linja kulkee paikoin kuivilla harjuilla ja suosaarekkeilla. Huomattavin maastonkohta on Selkä (Vepsänselkä), joka muodostaa luontaisen kulutien Vepsänjärveltä Vepsänjokivarteen.

Vepsän länsipuolella linja laskee taas suolle ja jatkuu loppumatkan määrässä maastossa aina Muhoksen Pyhäkoskelle saakka. Maaperä on nähtävästi useimmilla kankailla moreenia, mutta alueelta löytyy myös hiekkakankaita Ylikiimingistä, Muhokselta ja Oulujokivarresta. Ylikiimingin alueella Nuorittajoen suunnalla on myös kallioita.

Alueelle osuu useita virtavesiä, joista merkittävintä on Oulujoki. Sen ylityskohdalla joessa on Pyhäkosken patoallas. Vaikka joen alkuperäinen ranta on veden alla, myös ylempää patoaltaan reunoilta tunnetaan runsaasti arkeologisia kohteita.

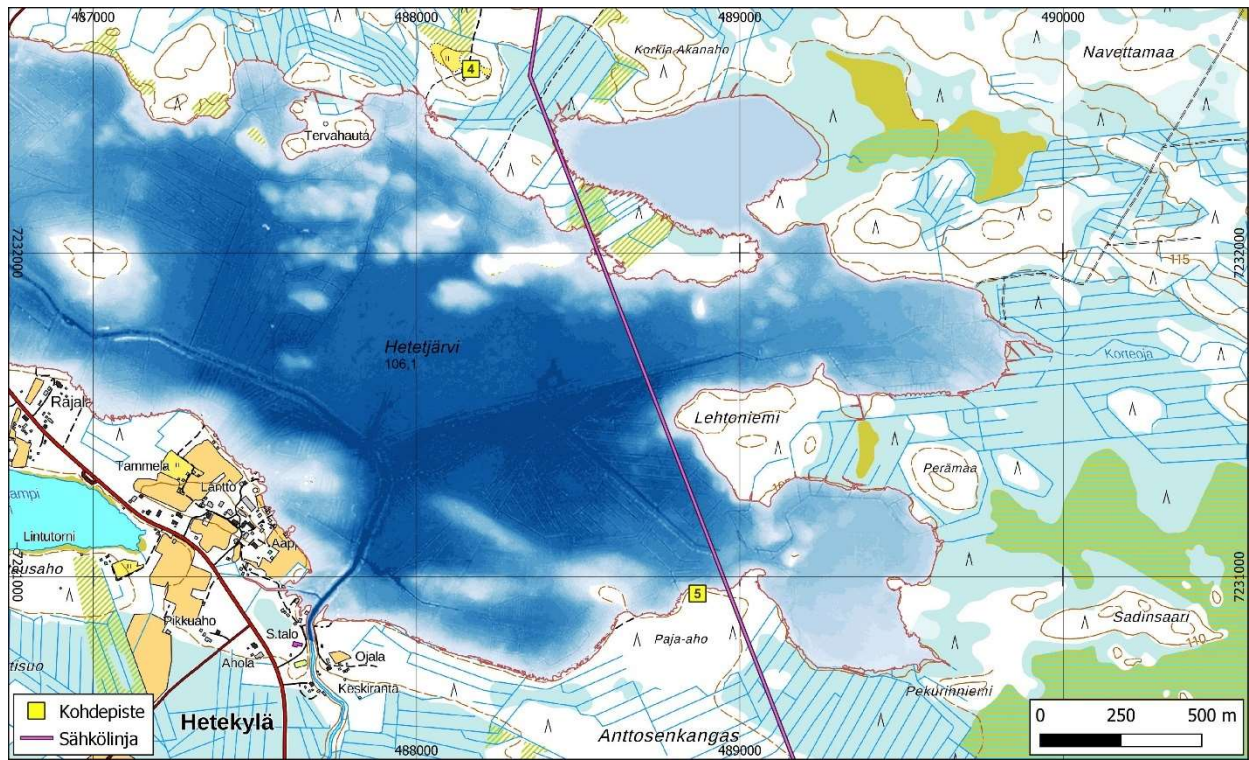


Kuva 11. Tulvaa Muhoksella. Kuva: Taneli Leinonen.

Linjalle osuvat Oulujoen lisäksi pohjoisesta lukiin Nuorittajoki, Sorsuanoja, Kiiminkijoki, Vepsänjoki ja Sanginjoki sekä useita pienempiä puroja. Arkeologisille kohteille jokirannat ovat yleensä otollisia, mutta linja ylittää joet Oulujokea lukuun ottamatta soisilla paikoilla.

Jokien lisäksi linja ylittää pohjoisosastaan kuivatun Hetetjärven (kartta alla). Kyseessä on suurehko 1800-luvulla kuivattu järvi, jonka rannat ovat aikanaan olleet sopivia muun muassa pyyntiasutukselle. Järven pinta on ollut laserkeilausaineistossa näkyvien rantavallien perusteella noin korkeudella 105,9–106,1 m mpy. Varhaisempi rantataso löytyy korkeudelta 107,3 m mpy.

Hankealue on korkeudeltaan välillä 60–105 m mpy. Mahdolliset muinaisrannat kattavat ajoittuksellisesti siten miltei koko kivikauden. Asutukselle sopivia muinaisrantoja on linjasuunnitelman kohdalla suhteellisen vähän. Niitä pyrittiin joka tapauksessa tarkastamaan maastossa. Linjan lähiympäristössä rantasidonnoisia kohteita ovat Jättiläissaari (82 m mpy) ja Pyhäkoski 1 sekä 3 (67,5 m mpy).



Kuva 12. Hetetjärvi ennen kuivattamistaan. Vedenpinta rekonstruoitu Maanmittauslaitoksen 2 m korkeusmallin pohjalta. Kartta: Arttu Tokoi.



Kuva 13. Louhikkoinen suosaareke linjalla. Kuva: Arttu Tokoi.



Kuva 14. Vanha mänty linjalla suon laidassa. Kuva: Arttu Tokoi.



Kuva 15. Uutta linjaa suunnitellaan kohdalla vanhan oikealle puolen. Lapiion kohdalla rajamerkki (kohde 10). Kuva: Arttu Tokoi.

3.2. Historiallinen kartta-aineisto ja nimistö

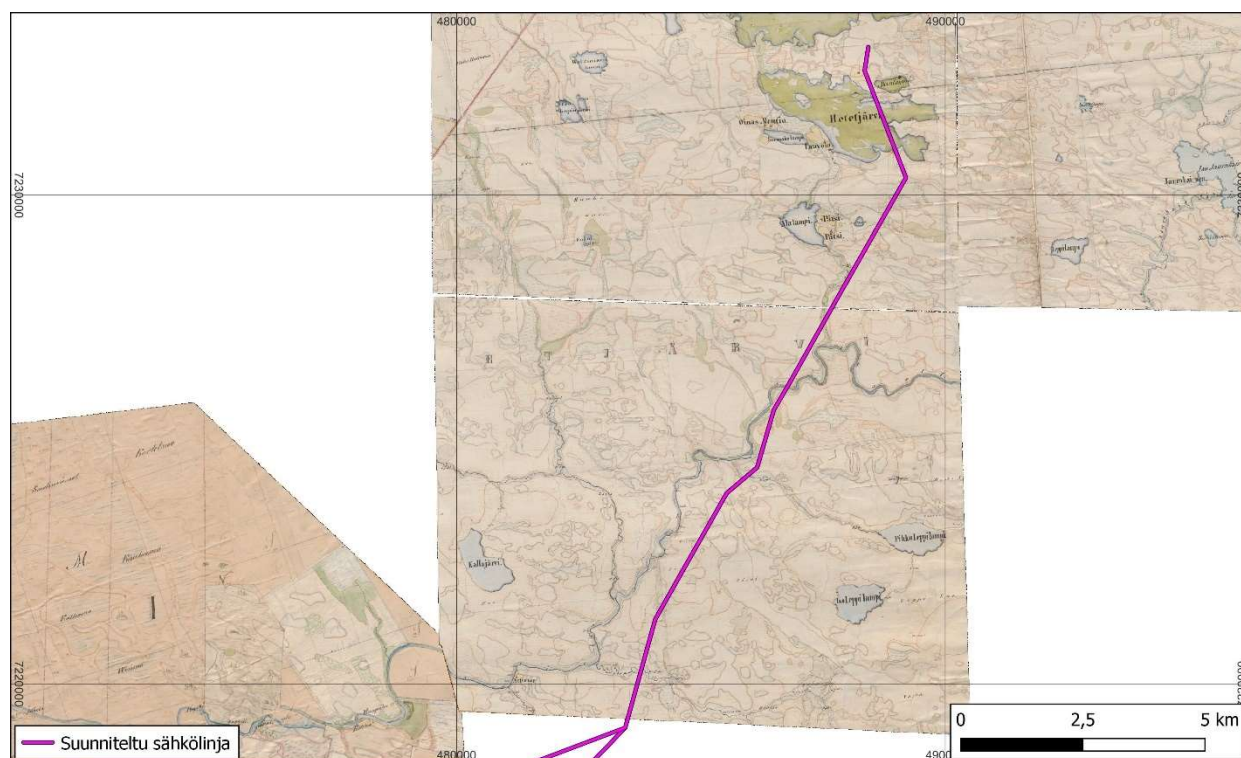
Inventoinnissa hyödynnetyt isojakokartat ovat Pudasjärven osalta vuosilta 1852–1853 (Hällström), Oulun osuudelta vuosilta 1777–1820 (Uhlbrandt) ja Muhoksen osalta vuodelta 1851 (Lindqvist).

Kartoilla on linjan kohdalle merkitty lähinnä metsää ja suota. Pudasjärven Hetetjärven rannoille on 1852 karttaan merkitty kaksi torppaa, jotka osuvat lähelle suunniteltua linjaa (tämän raportin kohteet 4 ja 5). Muhoksella linja

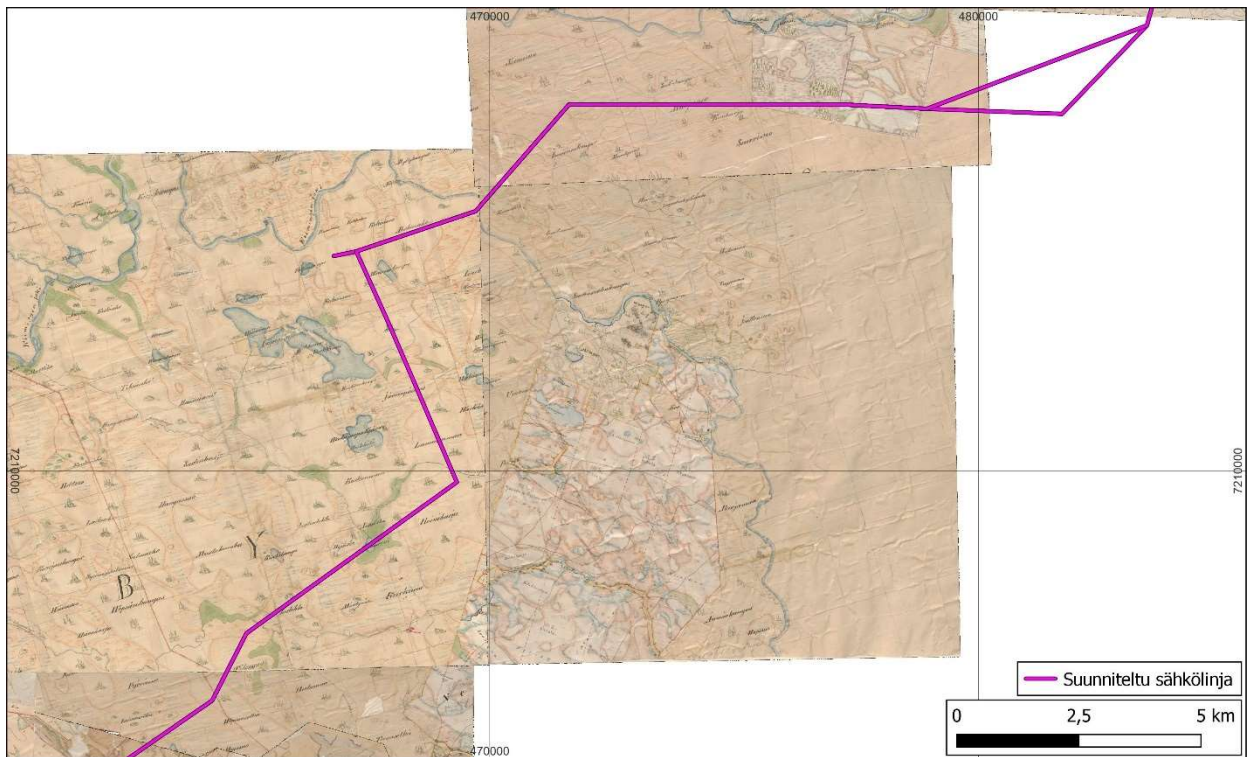
seuraa Muhoksen ja Laitasaaren kylien rajaa, ja rajan taitekohdassa on rajamerkki (kohde 10). Jakokarttoja ei ole aivan koko linjalta.

Aluetta kuvaavat pitäjänkartat ovat vuosilta 1846–1865. Niissäkään linjalle ei ole kuvattu merkittävää maankäyttöä edellä mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta (kuvat 16–18).

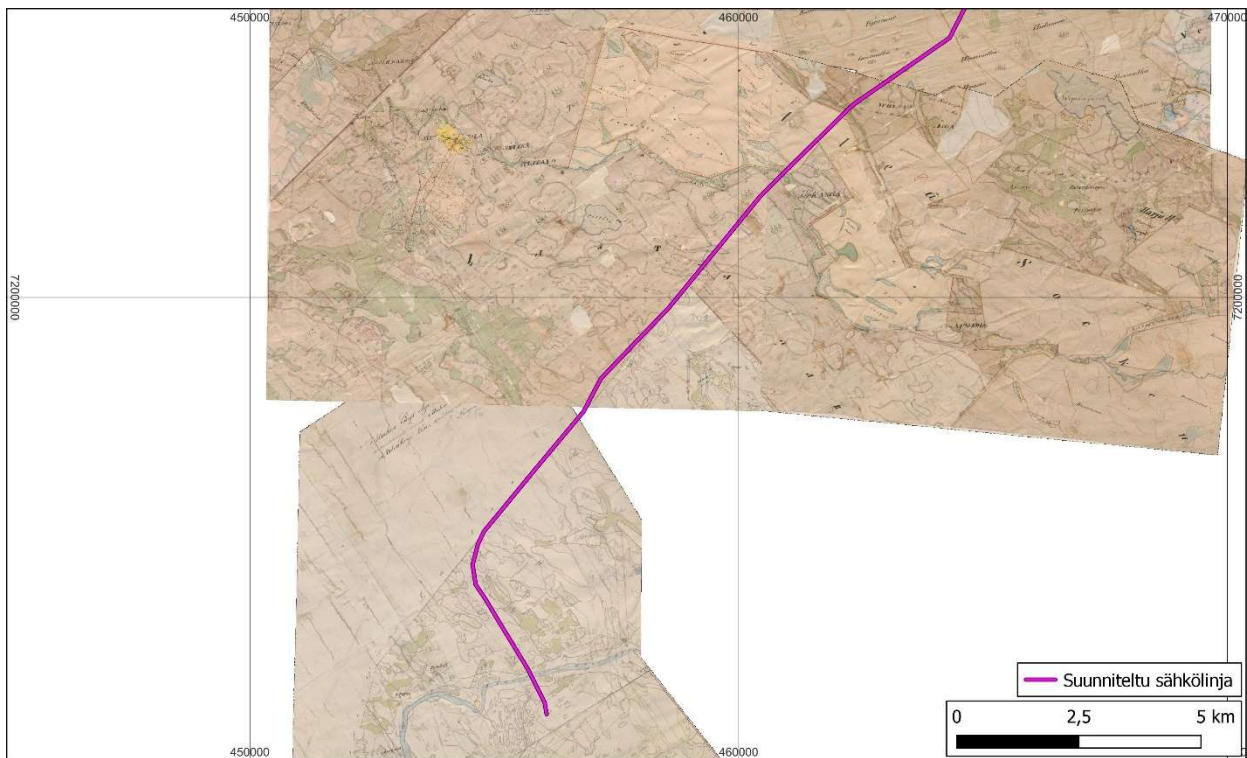
Nimistössä mainittavia ovat Loppulanmaa (kohde 7), Kaskikangas (myös Kaski, Kaskenmaa, Kaskenkangas), Karkulehto ja Hautamaa (kohde 9). Paikat tarkistettiin maastossa.



Kuva 16. Linjan pohjoisosa pitäjänkarttoille asemoituna.



Kuva 17. Linjan keskiosa pitäjänkartoille asemoituna.



Kuva 18. Linjan eteläosa pitäjänkartoille asemoituna.

4. Inventointikohteet

4.1. Aiemmin rekisteröidyt arkeologiset kohteet

1. Oulu, Lamminmaa

Kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännösrekisterin nro: 1000040145

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 7210628 I: 468848

Korkeus: 81 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Lamminmaan kaakkoisreunalla lähellä Kaskensuon laitaa. Paikalla kasvaa tiheä mäntytaimikko.

Tervahauta on kaivettu suolle viettävän rinteen yläpäähän. Kokonaishalkaisijaltaan se on 17 m ja vallit ovat noin 4 m leveät. Eteläpuolen vallissa on keskellä matala ojanne.

Halssi on alarinteen puolella kaakossa. Sen rakenne ei kuitenkaan erotu selvästi, vaan paikalla on vain matala painanne. Vallissa on halsin kohdalla kaivanto.

Kohde oli säilynyt ennallaan. Muita tervahautaan liittyviä rakenteita ei löydetty lähialueelta.



Kuva 19. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 20. Tervahaudan valla. Kuva: Arttu Tokoi.

2. Muhos, Pyhäkoski 1

Kiinteä muinaisjäänös

Muinaisjäänösrekisterin nro: 494010073

Tyyppi: asuinpaikat/asumuspainanteet, työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, hautapaikat/punamultahaudat

Ajoitus: kivikautinen/neoliittinen

Koordinaatit: P: 7192339 I: 455306

Korkeus: 67,50–72,50 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat löydöt: KM 32123, KM 32170

Aiemmat tutkimukset: Ikäheimo 1998, Ikäheimo 2000, Ikäheimo 2000, Sarkkinen 2005, Laulumaa 2017, Itäpalo 2020, Mökkönen 2020, Seppä 2020.

Kohde sijaitsee Oulujoen pohjoisrannalla pääosin Vaalaan vievän tien eteläpuolella ja noin 1 km Pyhäkosken voimalasta koilliseen. Alue on loivasti kumpuilevaa mäntyä kasvavaa hiekkakangasta. Maasto muuttuu kohteen pohjoispuolella hieman kosteammaksi.

Kyseessä on laaja asuinpaikka-alue, joka käsittää 33 asumuspainannetta ja noin 25 asuin-kuopaksi tulkittua jäännettä.

Paikalla on havaittu punamultakeskittymä, jota kaivettiin v. 2000. Kohde on tulkittu todennäköisimmin hautaukseksi.

Muinaisjäänöksen itäosaa tarkastettiin vuoden 2017 inventoinnissa. Silloinen uusi voimalinja oli suunniteltu nykyisen linjan itäpuolelle.

Muinaisjäänösalue ulottuu nykyisellä rajauksellaan hieman suunnitellun linjan itäpuolelle. Linjan alla on noin itä–länsi-suuntainen harjanne, joka kapenee länttä kohti ja on leveimmillään rantatörmän tuntumassa. Harjanteen länsipäässä, aivan rantatörmän päällä, on havaittu asumuspainanne, joka on osittain jo sortunut törmän rinteeseen. Painanteen halkaisija on noin 7 metriä ja syvyys alle puoli metriä. Sen pohjoispuolella noin 10 metrin päässä on

epämääräinen painanne, joka voi olla myös luonnonmuodostuma.

Edellä mainitulla hiekkaisella harjanteella on havaittu voimalinjan kohdalla kolme kuoppaa. Niiden halkaisija on noin 2,5–3 metriä ja syvyys noin puoli metriä. Kuopat vaikuttaisivat muotonsa ja sijaintinsa puolesta olevan pyyntikuoppia. Mahdollisesti aiemmissa tutkimuksissa mainitut ns. asuin-kuopat voivat myös olla pyyntikuoppia.

Vuoden 2020 koekaivauksissa suunniteltujen voimajohtopylväiden paikoilta ei havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäänöksestä eikä tehty löytöjä. Toinen koekaivauksen kohteena oleva pylväs sijaitsi vuonna 2023 tarkastetulla alueella.

Inventoinnissa 2023 havaittiin, että nyt suunniteltavan sähkölinjan kohdalle oli jo rakennettu uutta sähkölinjaa. Myös tällä kohteella, kuten toisella puolella Oulujokea sijaitsevalla Pyhäkoski 3:lla, on havaittavissa jokseenkin laajamittaista vaurioitumista sähkölinjan rakennustöissä. Tämän kohteen kohdalla vauriot eivät kuitenkaan osu alakohteiden päälle. Muokkaaminen näyttää myös hieman erilaiselta ja ei niin rajulta kuin Pyhäkoski 3:lla. Tällä puolella jokea vaurioitunut alue on noin 50 metriä leveä. Edellä mainitun vuoden 2020 koekaivauksen perusteella linjapylvään kohta oli tutkittu, mutta muulta osin tämän linjasuunnitelman osalta muinaisjäänösalueella ei ollut tehty tutkimuksia ennen maan muokkaamista.

Pyhäkoski 1:n alakohteista itäreunan pienten kuoppajäänösten todettiin olevan metsämaan puolella ja siten ehyitä ja suhteellisen helposti havaittavissa. Tarkastetulla alueella ovat suuremmat kuoppajäänökset ovat vanhojen sähkölinjojen alla ja myös ne vaikuttavat olevan kunnossa. Koko Pyhäkoski 1:ä ei tarkastettu inventoinnissa, vaan aluetta tarkasteltiin vain sähkölinjoista itään ulottuvilta osiltaan. Vaurioituneella alueella tarkasteltiin paljaita maastonkohtia, mutta löytöjä ei havaittu. Inventointihetkellä oli pakkasta ja maa oli osittain kuurainen, joten havainnointiolosuhteet eivät olleet hyvät.



Kuva 21. Kohteen sijainti ja alakohteet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 22. Pyhäkoski 1:n vaurioitunutta muinaisjäännösalueetta kaakosta. Kuva: Taneli Leinonen.



Kuva 23. Pyhäkoski 1:n vaurioitunutta kivitautista kohdetta kuvattuna alueen itäpäästä. Kuva: Taneli Leinonen.



Kuva 24. Pyhäkoski 1:n kuoppajäännös haruksen vieressä. Kuva: Taneli Leinonen.

3. Muhos, Pyhäkoski 3

Kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännösrekisterin nro: 494010075

Tyyppi: asuinpaikat, asumuspainanteet

Ajoitus: kivikautinen

Koordinaatit: P: 7191995 I: 455871

Korkeus: 67,50 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Alakärppä ja Ikäheimo 1998, Herva, Ikäheimo ja Joona 2000, Sarkkinen 2005, Laulumaa 2017, Itäpalo 2020.

Kohde sijaitsee Oulujoen etelärannalla välittömästi joen ylittävän voimalinjan itäpuolella noin 1,5 kilometriä Pyhäkosken voimalasta itäkoilliseen. Maasto on männikköä kasvavaa kiviä hiekkakangasta.

Kirkkotien eteläpuolella matalan törmänteen päällä on pyöreäsoikea asumuspainanne. Se on mitoiltaan noin 9,8 x 7,7 m ja syvyydeltään noin 65 cm. Sen pohjoispuolella tiellä on havaittu kvartsi-iskos, joka osoittaa painanteen kohtaa laajempaa kivikautista asuinpaikkaa. Voimalinjojen alla tien molemmin puolin on yhteensä ainakin kaksi painauma, joista ei ole kuitenkaan tavattu kulttuurimerkkejä.

Itäisemmän voimalinjan alla, aivan rinteen partaalla, on yksittäinen, hieman tervahautaa muistuttava, noin 3,5 x 4 metrin kokoinen ja vajaa metrin syvyinen kuoppa, joka maannoksensa perusteella on asuinpaikkaa nuorempi jäännös historialliselta ajalta, mutta jonka ikä kuitenkin on useamman sata vuotta.

Vuoden 2020 inventoinnissa kohteesta noin 160 metriä lounaaseen todettiin maa-/pyyntikuoppa sekä asuinpaikalle lounaasta johtavalla metsätiellä yksittäinen kvartsi-iskos (alakohdet 4 ja 5). Iskoksen löytökohdan ja asuinpaikan välillä ei todettu selvää yhteyttä.

Inventoinnissa 2023 havaittiin, että kaavoitetun sähkölinjan kohdalle oli jo rakennettu uutta sähkölinjaa. Näissä töissä

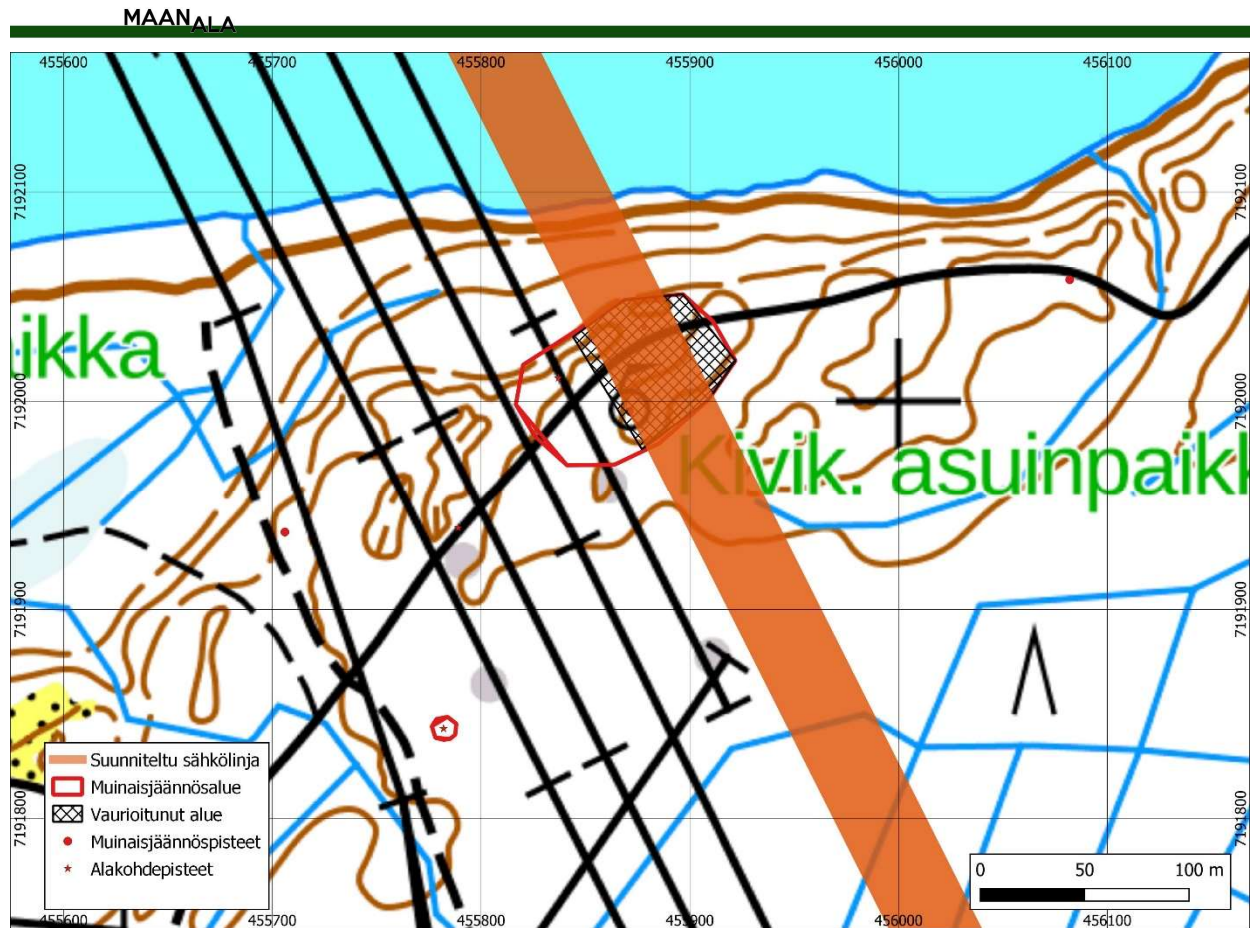
muinaisjäännösalueen maastoa oli tasoitettu koneellisesti noin 65 metrin leveydeltä. Koneellisen maanmuokkauksen alue ulottui melko tarkkaan muinaisjäännösalueen itäreunaan, joten vanhasta sähkölinjasta katsottuna koko sen itäpuolinen alue oli kärsinyt vaurioita. Uusille linjatolpille oli rakennettu kiviaineksesta perustukset ja linjan alle oli myös rakennettu kivimurskeesta jonkinlainen huoltotie. Vaikutti siltä, että vauriot ovat sattuneet kevään ja kesän 2023 aikana. Kohteella ei ole suoritettu koekaivauksia, kuten joen pohjoispuolella sijaitsevalla Pyhäkoski 1:llä.

Vanhan sähkölinjan alla oleva osuus muinaisjäännöksestä oli ennallaan. Kuvauksessa mainitun tervahautamaisen kuopan saattoi havaita ja todeta sen olevan ehjä. Sitä vastoin itse muinaisjäännöspisteessä sijaitseva asumuspainanne näytti jääneen osittain lähiympäristöstä otetun täyttömaan alle. Painanteen itä- ja kaakkoispuolella oli vielä havaittavissa alkupeleistä seinävallia, mutta muutoin sen rajoja oli vaikea erottaa. Saattaa olla, että itse asumuspainanne ei ole kokonaan rikkoontunut, vaan siihen pusketun tai kipatun täyttömaan ja kantojen alla voi olla säilyneitä kulttuurikerroksia.

Alueen pohjoisreunaan merkitty alakohde, löytökohta (P: 7192035 I: 455878), ei ole säilynyt, vaan koko sen ympäristö oli puskettu tasaiseksi. Muinaisjäännösaluetta tarkastettiin paljasta maanpintaa havainnoiden, mutta uusia asuinpaikkaan viittaavia löytöjä ei havaittu. Inventointihetkellä maa oli tosin jo jäänyt ja kuurainen, joten havainto-olosuhteet eivät olleet hyvät.

Muinaisjäännösalueen ulkopuolella, noin 160 m lounaaseen sijaitsevaa alakohdetta ei tarkastettu, sillä se ei ole suunnitelmien mukaan jäämässä minkään maankäytön alle. Myöskään tieuralla ei havaittu uusia viitteitä esihistoriasta. Osaan tieurasta oli ajettu uutta mursketta.

Lisäksi muinaisjäännösalueesta itään maastoa tarkastettiin metallinetsimellä lähistöllä olevan rautakautisen löytöpaikan (Pyhäkoski 9) vuoksi. Mitään ei kuitenkaan löytynyt.



Kuva 25. Kohteen sijainti. Vaurioitunut alue mustalla ruudukolla. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 26. Pyhäkoski 3:n muinaisjäännösalueen itäosan vaurioita. Huomaa pylväälle menevä murskeesta perustettu huoltotie. Pohjoisesta. Kuva: Taneli Leinonen.



Kuva 27. Maanmuokkauksen jälkiä kohteella. Etelästä. Kuva: Taneli Leinonen.



Kuva 28. Pyhäkoski 3:n asuinpainanne on osittain täytetty. Kuva: Taneli Leinonen.

4.2. Aiemmin rekisteröimättömät arkeologiset kohteet

4. Pudasijärvi, Räisänen torppa

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohteena.

Tyyppi: asuinpaikat, talonpaikat

Ajoitus: historiallinen

P 7232568 I 488168 (isojakokartalta asemoitu paikka)

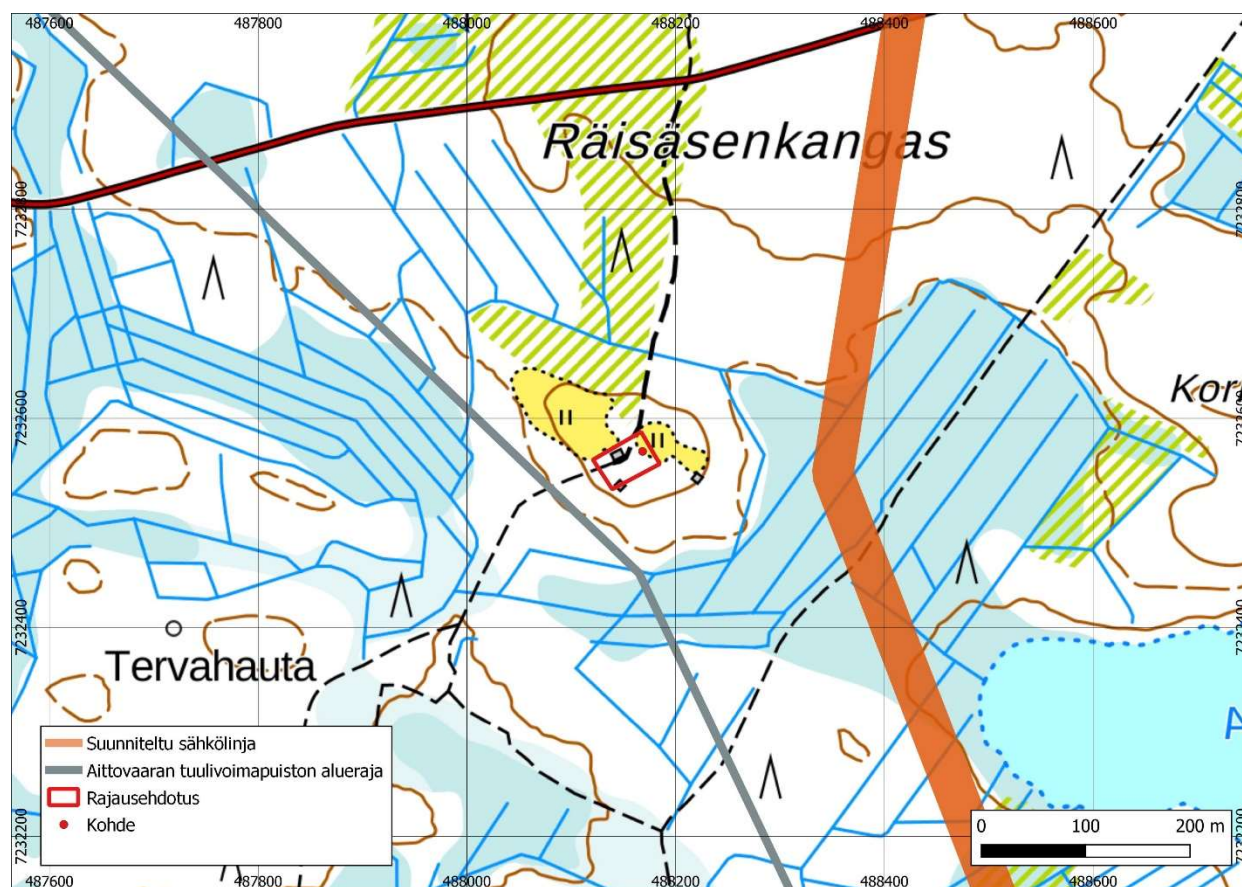
Korkeus: 110 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Tokoi, Leinonen & Purmonen 2023 (kohde 9)

Räisänen talonpaikka sijaitsee hiekkamoreenikumpareella, nykyisen Akanlammen rannasta 400 m luoteeseen. Ennen Vuormajärven ja Hetetjärven kuivatusta paikka on ollut järvien välisellä kannaksella Hetejärven pohjoisrannalla. Pihapiirissä on vielä pystyssä melko huonokuntoiset pirtti ja pari piharakennusta. Piha-alue ja talon pellot ovat villiintyneet, mutta puustoa siellä ei vielä juuri kasva. Paikalle johtaa huono ja kivinen tieura.

Räisänen on merkitty torppana isojakokarttaan (Hällström 1852c) ja se löytyy myös pitäjänkartalta (1865a).



Kuva 29. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 30. Päärakennus idästä. Kuva: Taneli Leinonen.

5. Pudasijärvi, Pajala torppa

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: asuinpaikat/torpat

Ajoitus: historiallinen

P 7230948 I 488869 (asuinrakennus)

Korkeus: 107 m mpy

Löydöt: –

Aiemmat tutkimukset: Tokoi, Leinonen & Purmonen 2023 (kohde 11)

Pajalan torppa on sijainnut Vuormajärven etelälaidalla lähellä Kiiskiperän lahtea. Paikka on nykyisin metsässä Paja-ahon pohjoisreunalla.

Torppa löytyy isojakokartalta ja pitäjänkartalta (Hällström 1852c, pitäjänkartta 1865a). Sen perustamisajankohta ei ole tiedossa. Vuoden 1957 ilmakuvasa ja 1966 peruskartalla paikalla on vielä metsän reunustama peltotilkku. Talo on tässä vaiheessa jo autioitunut.

Paikka on yksi parhaista asumiseen soveltuvista paikoista tarkastetulla järven osalla. Ranta on melko jyrkkä ja tontti on voitu siksi sijoittaa lähelle järveä. On mahdollista, että paikkaa on hyödynnetty jo ennen torpan perustamista.

Päärakennus (A) sijaitsee heti järven törmän päällä törmän suuntaisesti. Vallin reunustama rakenne on mitoiltaan noin 13 x 7 m. Valli lieenee jääne multipenkistä. Myös välissä on valli, joten kyse voi periaatteessa olla myös

vierekkäisistä rakennuksista. Rakennuksen uunista on jäljellä suuri kivensekainen maakasa.

Rakennuksesta 20 m itään lähellä rantaa on pieni rakennusjäännös (B). Kooltaan 4 x 3 m rakennus on niin ikään vallien rajaama. Noin 2 m rakennuksen kulmasta pihapiiriin päin on suuri pitkänomainen kiuas (C). Mitoiltaan se on 3 x 1,5 x 0,8 m. Kiuas sijaitsee kulmittain rakennukseen nähden, joten se on nähtävästi kuulunut johonkin toiseen rakennukseen.

Päärakennuksesta 20 m lounaaseen on rakennuksenperusta (D). Mitoiltaan tämä on 5 x 4 m. Keskellä on painanne ja reunoilla noin 2 m valli.

Päärakennuksesta 12 m eteläkaakkoon on kellarin jäännös (E). Tämä on mitoiltaan 7 x 7 m. Valli on 2 m leveä ja keskellä on syvä 3 x 3 x 1,5 m kuoppa.

Rakenteen toisella puolella noin 6 m päässä on rakennuksenperusta (F). Mitoiltaan tämä on 6 x 6 m ja tässäkin vallit ovat noin 2 m leveät.

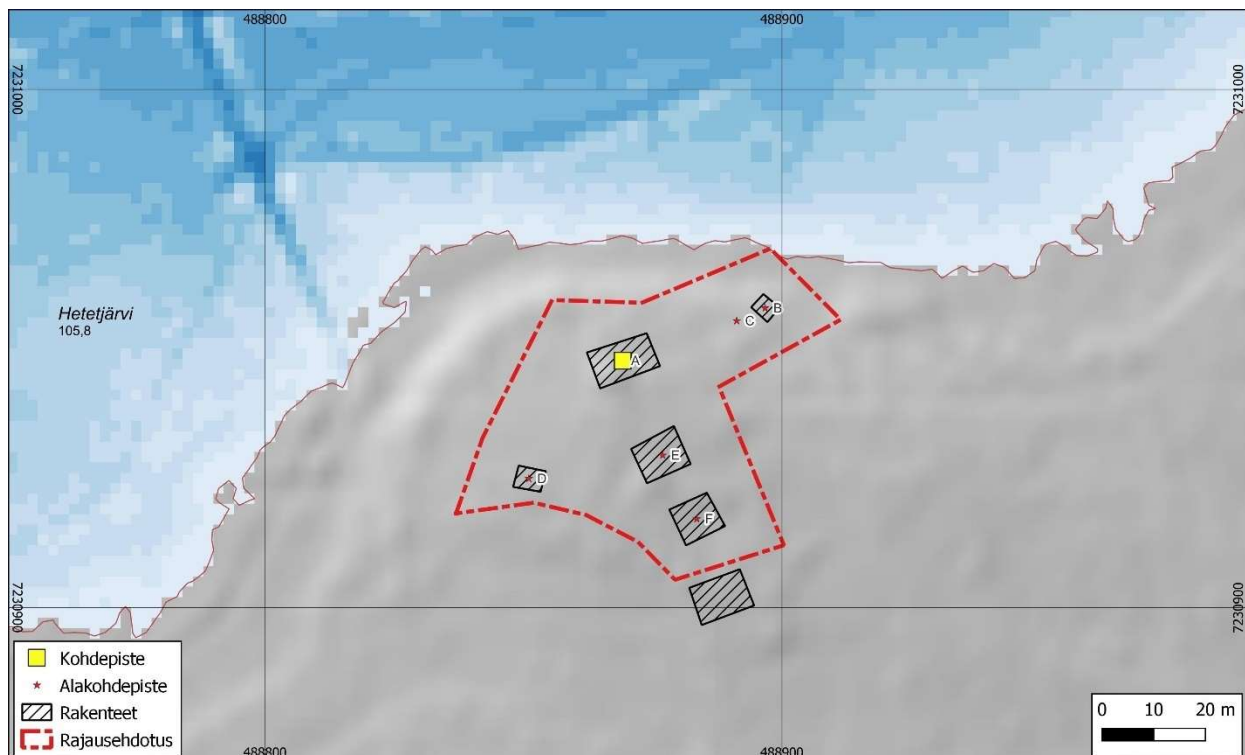
Tästä 8 m etelään on uusi edelleen käytössä oleva lato. Talon vanhat pellot ovat ilmeisesti olleet myöhemmin kylän talojen käytössä, sillä myös 1966 peruskartalla on paikalle merkitty lato.

Kohde on hyvin säilynyt. Vaikka talon peltoja on hyödynnetty myöhemminkin, pihapiiri näyttää säästyneen maankäytöltä. Torpan perustamisajankohtaa ei tunneta, mutta edustavuutensa ja varhaisen autioitumisen vuoksi sitä voitaisiin pitää muinaisjäännöksenä.

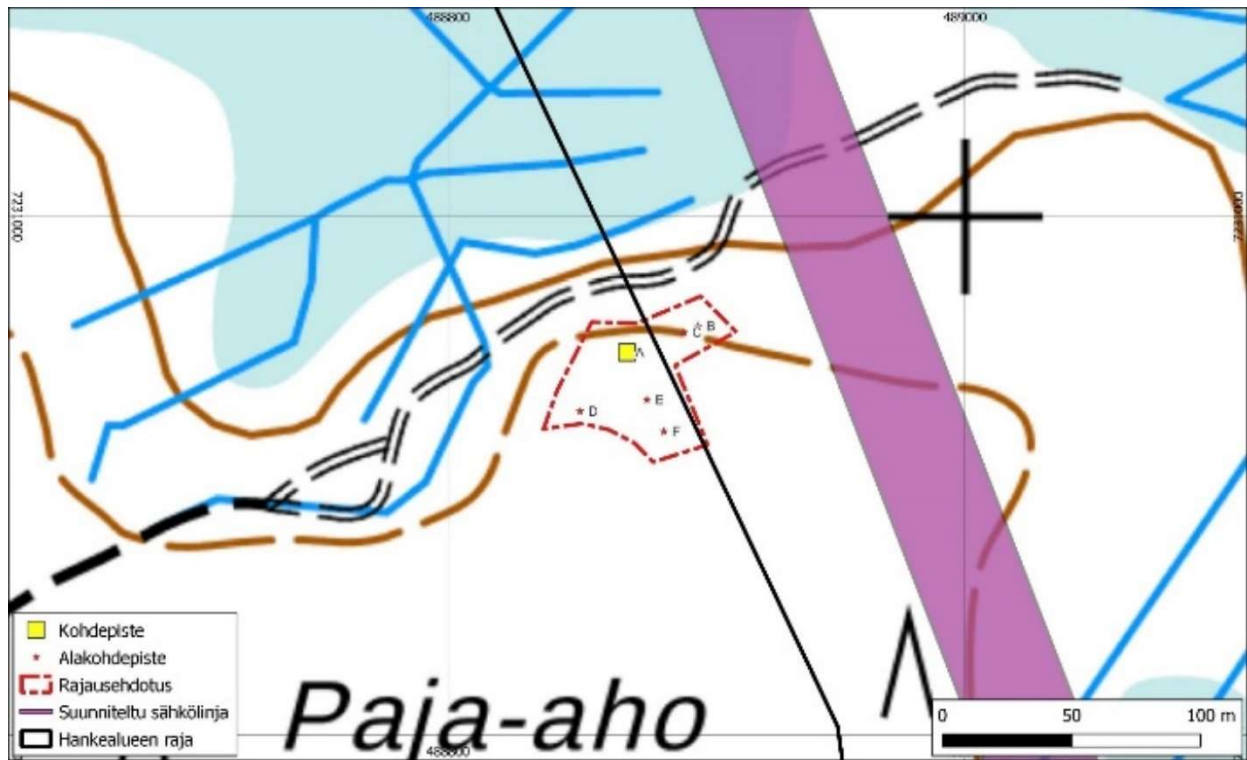
Kohteen raja on vain 50 m suunnitellun voimajohdon keskilinjasta länteen.

Taulukko 2. Kohteen ja alakohteiden koordinaatit.

	N	E	Kuvaus
A	7230947,7	488869,2	Päärakennuksen perustus
B	7230957,8	488896,7	Rakennuksen perustus
C	7230955,3	488891,3	Kiuas
D	7230924,9	488851,0	Rakennuksen perustus
E	7230929,4	488876,9	Kellarin jäännös
F	7230917,1	488883,5	Rakennuksen perustus



Kuva 31. Pajalan torpan rakenteet ja Hetetjärven rekonstruoitu rantaviiva. Rajauksen ulkopuolelle jäävä rakenne on tekstissä mainittu lato. Kartta: Arttu Tokoi. Pohjakartan aineisto: Maanmittauslaitoksen 2 m korkeusmalli.



Kuva 32. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 33. Rakennuksen raunio ja vasemmalla kairan takana kiuas. Idästä. Kuva: Arttu Tokoi.

6. Oulu, Halme

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännoksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat/tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P 7214680 I 468040

Korkeus: 85 m mpy

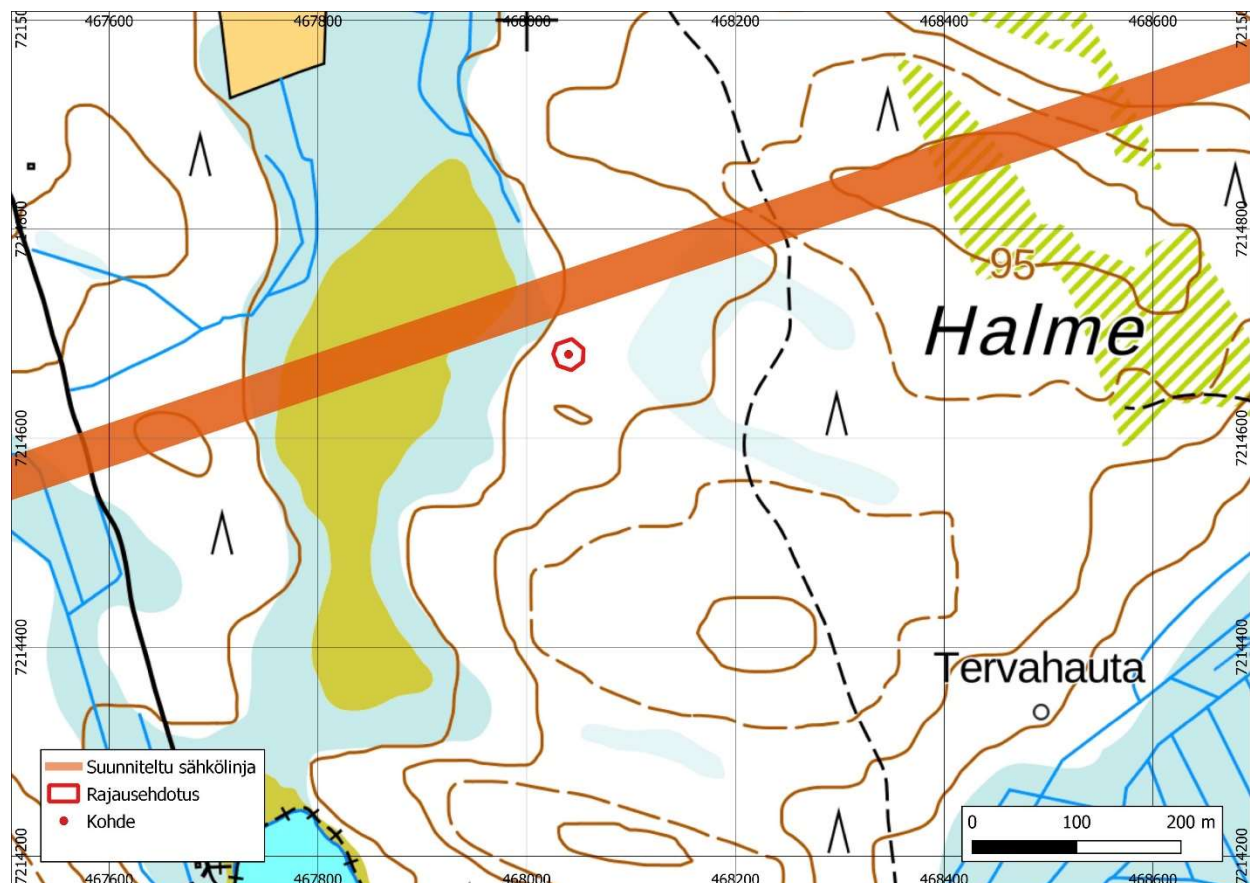
Löydöt: –

Kohde sijaitsee Joki-Kokosta etelään Halme-nimen kankaan länsireunalla pienen suoalueen

laidassa. Paikka on maaperältään melko kostea ja kasvaa hyvin tiheää nuorta sekametsää.

Tervahauta on selväpiirteinen, vaikka erottuu maastossa huonosti tiheän puuston vuoksi. Kokonaishalkaisijaltaan se on 14 m ja vallit ovat noin 3 m leveät. Pohjalta havaittiin 30 cm hiekansekainen nokimaakerros. Sorakuoppa leikkaa vallia tervahaudan pohjoispuolella, mutta pääosin rakenne on ehjä.

Halssi on suon puolella. Mitoiltaan tämä on noin 7 x 1 x 0,5 m. Sitä reunustavat vallit, joista pohjoispuolinen on osittain sorakuopan leikkaama.



Kuva 34. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 35. Tervahaudan vallia. Kuva: Arttu Tokoi.

7. Oulu, Loppulanmaa

Uusi kohde – ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat/tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

P 7212007 I 468361

Korkeus: 80 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Juopulinjärven ja Härkövaaran välillä heti metsätien pohjoispuolella. Vieressä on suuria vanhoja soraonttuja. Kohdalla kasvaa sekametsää.

Paikalla on suuri tervahauta. Kokonaishalkaisijaltaan se on 22–23 m. Vallit ovat 3–5 m leveät. Länsipuolella oleva soraonttoalue on hiekan rikkonut vallia.

Pohjalle tehdystä koekuopasta havaittiin nokiin alta viimeisimmän polton jäljiltä paikalle jääneiden hiiltyneiden tervaspuiden kerros. Tämän alla oli tervan kovettama maakerros.

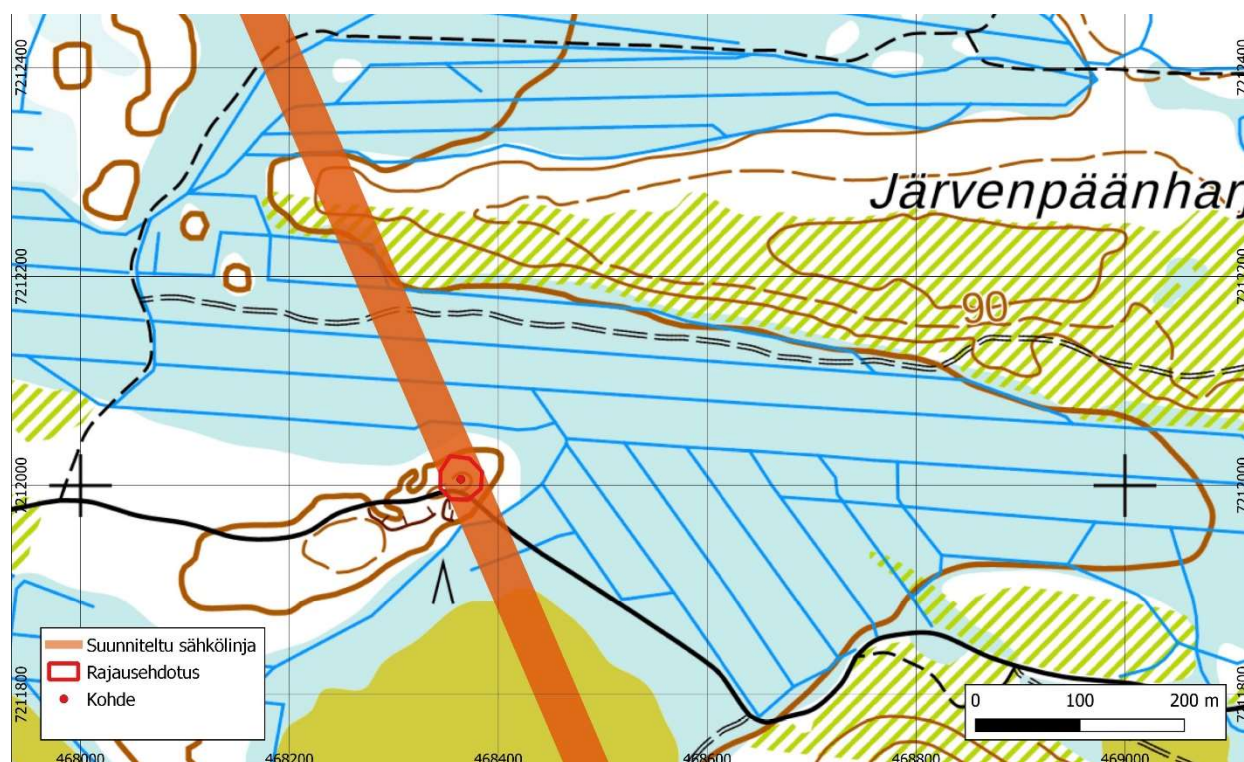
Halssi osoittaa pohjoiseen. Sitä reunustavat vallit. Halssin keskiosat ovat tuhoutuneet soraontossa.

Pieni kangas, jolla kohde sijaitsee, tunnetaan Loppulanmaana (NA: Liisa Kylmänen 1957, Tuija Pääkkönen 1987). Perimätiedon mukaan kankaalla on asunut Juopulin ensimmäinen asukas. Myöhemmin sitä on käytetty tervanpolttopaikkana.

Suunniteltu sähkölinja kulkee suoraan kohteen päältä, ja se tulisi huomioida rakennustöissä.



Kuva 36. Tervaspuiden ladontaa koekuopan pohjalla. Kuva: Arttu Tokoi.



Kuva 37. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 38. Loppulanmaan tervahaudan keskiosaa. Kuva: Arttu Tokoi.

8. Oulu, Härkövaara

Uusi kohde. Ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 7211214 I: 468816

Korkeus: 83 m mpy

Löydöt: –

Kohde sijaitsee Härkövaaran lounaisrinteellä Kaakkurilammen edustalla.

Paikalla on pieni selväpiirteinen tervahauta. Se on kaivettu melko jyrkkään rinteeseen lähelle suon reunaa. Tervahaudan kokonaishalkaisija on 11 m ja vallit ovat 3 m leveät. Valli ei erotu ylärinteen puolella. Haudan pohjalla on 30 cm hiilensekaista hiekkamaata. Alla on puhdas hiekkamaa.

Halssi on lounaaseen suolle päin. Halssi on kuoppamainen ja mitoiltaan 1 x 1 x 0,8 m. Tervahaudan ympäristössä on kuoppia, joista lieinee otettu maa-ainesta haudan rakentamiseen.



Kuva 39. Kohteen sijainti. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 40. Härkövaaran tervahauta. Taustalla Kaakkurilampi. Koillisesta. Kuva: Arttu Tokoi.

9. Oulu, Viitala Hautamaa

Uusi kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksensä.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat
ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 7204211 I: 462860

Korkeus: 77 m mpy

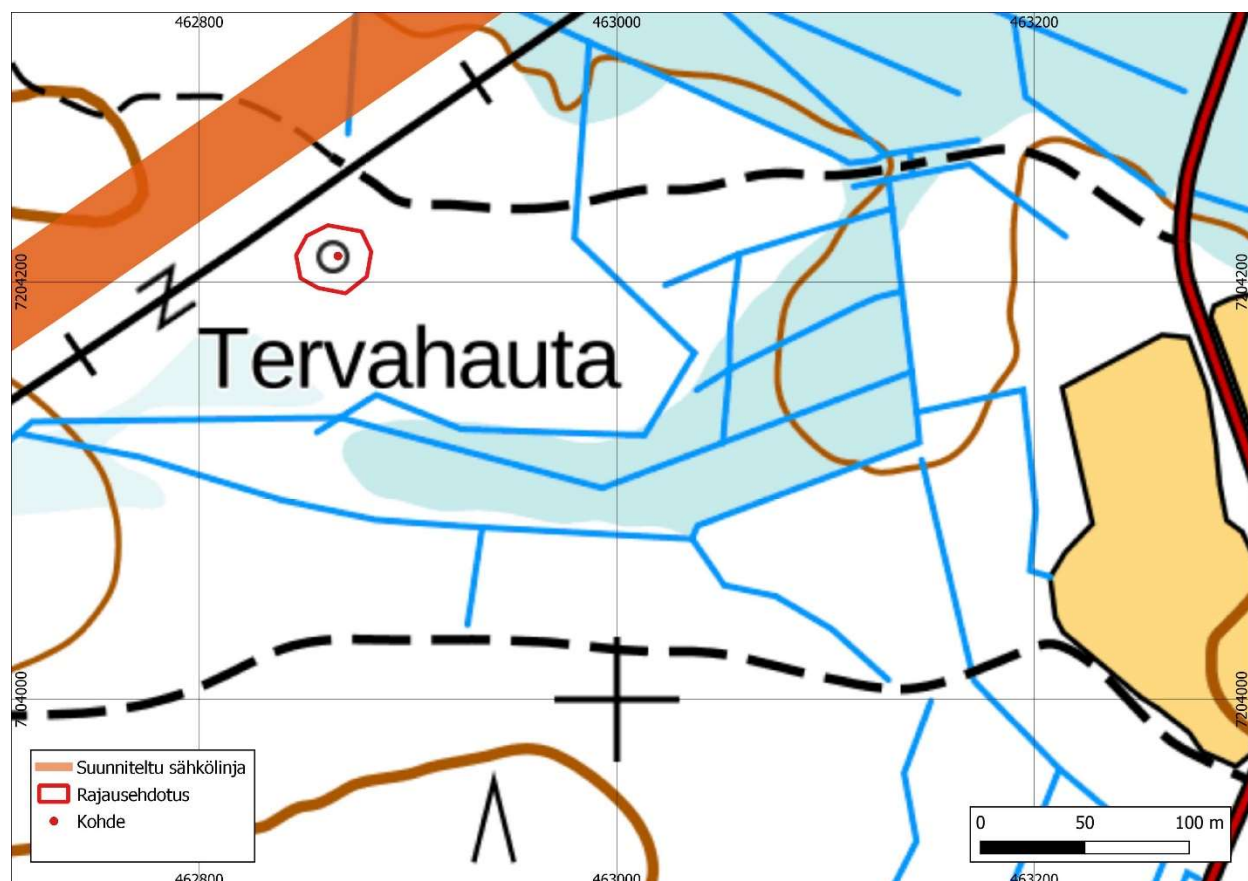
Löydöt: –

Kohde sijaitsee Viitajärven länsipuolella Viitalan talosta noin 600 m länsiluoteeseen matalalla Hautamaa-nimisellä kankaalla. Paikka on kankaan kaakkoisosassa lähellä vanhaa voimalinjaa.

Paikalla on suurikokoinen tervahauta. Se on halkaisijaltaan noin 18 metriä, josta vallin osuus on yhteensä 6 metriä. Valli on korkeimmillaan haudan sisäpuolella, ollen arviolta 1,5 m. Valli nousee loivasti tervahaudan ulkokehältä sisään päin. Kokonaissyvyys on noin 1,4 m.

Halssi on kapea ja antaa pohjoiseen. Se on vain noin metrin leveä ja saman verran syvä. Pituus on noin 5 metriä. Puusto paikalla on hyvin tiheää havupuuvältaista metsää ja maaperä hiekkamoreenia.

Kohteen lähistöltä ei löydetty muita tervahautaan liittyviä rakenteita, kuten tervapirtin kiuasta. Kyse voi olla läheisen Viitalan talon tervahaudasta. Kohde tarkastettiin laserkeilausaineistosta tehdyn havainnon perusteella.



Kuva 41. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 42. Hautamaan tervahauta etelästä. Alueen puusto on hyvin tiheää. Kuva: Taneli Leinonen.

10. Muhos, Arolansaari

Uusi kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksi.

Tyyppi: kivirakenteet, rajamerkit

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 7200183 I: 458953

Korkeus: 74 m mpy

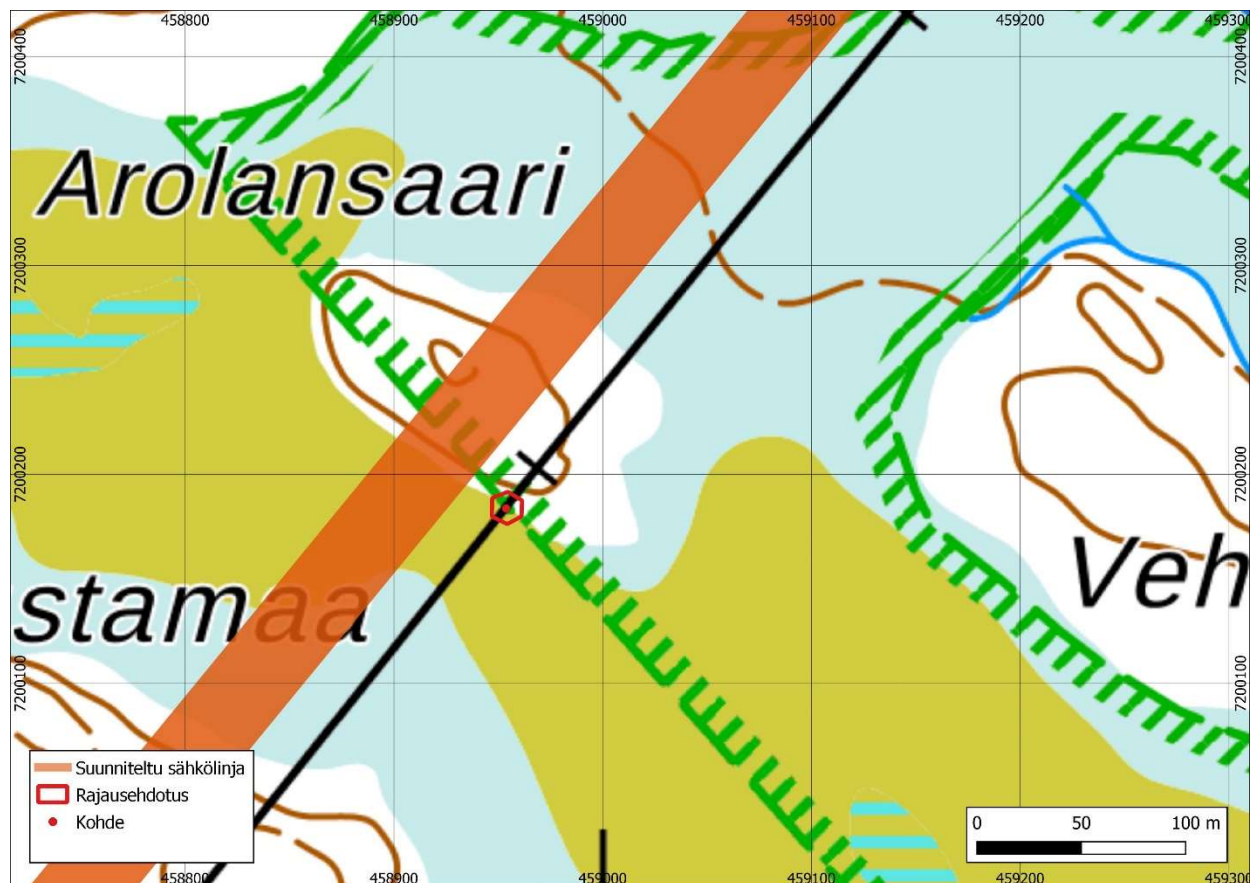
Löydöt: –

Kohde sijaitsee Arolansaari-nimisessä suosaa-
rekkeessa 350 m Vehkalammesta lounaaseen.

Paikalla on vanha Laitasaaren ja Muhoksen kyllien välinen rajamerkki. Merkki on edelleen käytössä. Kylien raja on kulkenut tässä ainakin pitäjänkarttojen aikaan 1850 (pitäjänkartta 1850a).

Rajamerkki on suolla heti kankaan laidalla. Kyseessä on nelikulmainen 1 x 1 x 0,3 m kivilatomus. Nykyään tämä on kokonaan turpeen peittämä eikä erotu siksi ympäristöstä kovin selkeästi.

Rajamerkki sijaitsee vanhan sähkölinjan alla, eikä sillä ole vaikutusta uuden rakentamiseen. Se kannattaa kuitenkin huomioida alueella konein liikuttaessa.



Kuva 43. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 44. Rajamerkki lapion edessä vanhan linjan alla. Etelästä. Kuva: Arttu Tokoi.

11. Muhos, Kärnänkallio

Uusi kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 7192422 I: 455787

Korkeus: 65 m mpy

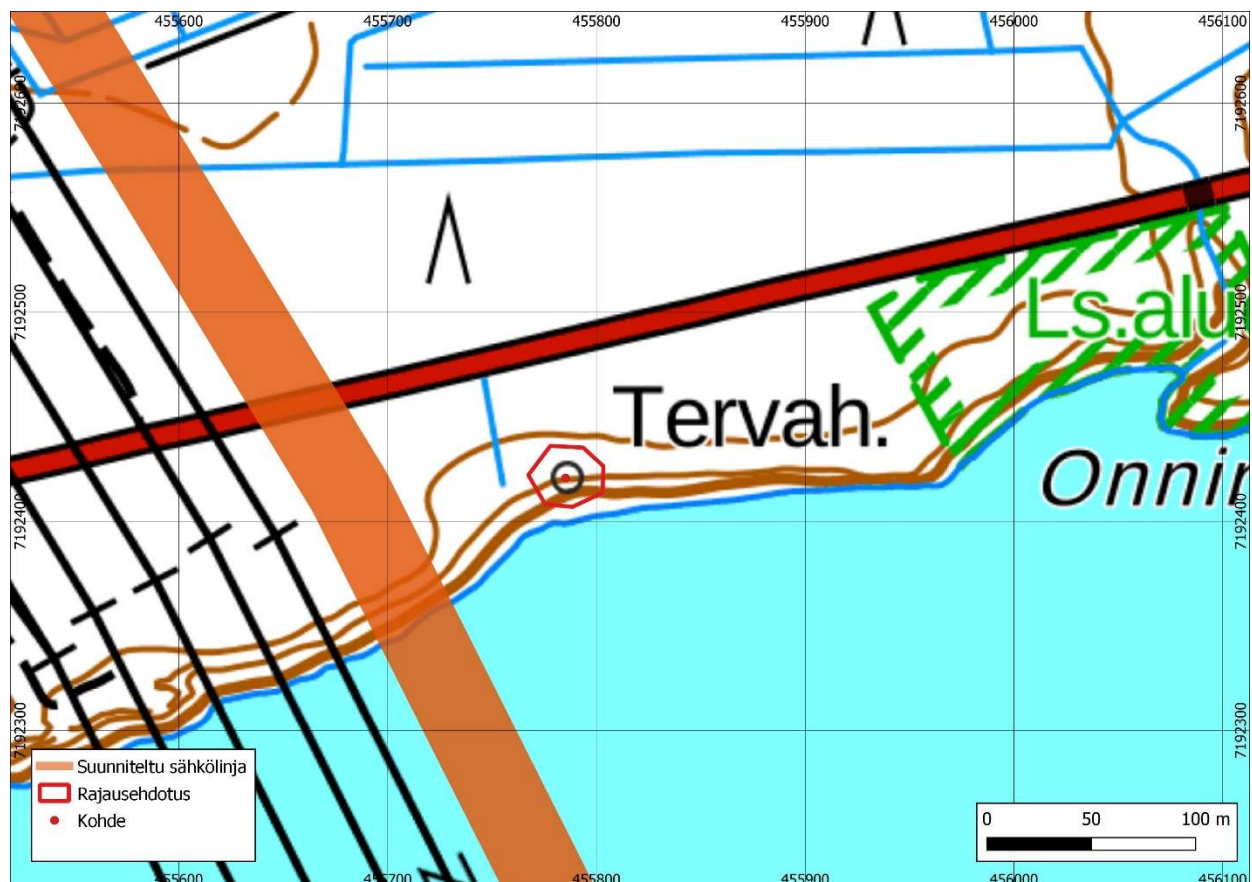
Löydöt: –

Kohde sijaitsee Oulujoen pohjoisrannalla 1,5 km Leppiniemen voimalalta itäkoilliseen, noin 60 metriä eteläkaakkoon Pällintieltä ja 40 m itään Pyhäkoski 1:n muinaisjäännösalueen itäreunasta. Paikalla on tervahauta aivan jyrkän rantatöyrään päällä. Ennen patoamista kohta kohdalla jokivarressa on sijainnut Kärnänkalliona tunnettu paikka (NA: Jaakko Kemilä 1948).

Maasto on melko tasaista hiekkapohjaista kor-pimaata, mutta rantatöyräs viettää jokeen mil-tei pystysuorana. Alueen kasvillisuus on tiheää sekametsää, jossa kasvaa mäntyä, kuusta, koi-vua ja katajaa. Aluskasvillisuus on pääosin sam-malta ja korkeampia varpukasveja, lähinnä mustikkaa.

Tervahauta on halkaisijaltaan noin 11 metriä, josta vallin osuus on noin 3 m. Valli on 60 cm korkea ja tervahaudan syvyys on noin 1 m. Halssi antaa etelään suoraan jokipenikkaan ja se vaikuttaa osittain romahtaneen jokeen. Tör-mästä on murtunut osia luultavasti luonnolli-sen eroosion vaikutuksesta. Tervahautaan liit-tyviä muita rakenteita ei havaittu.

Isojakokartalla (Lindqvist, A. 1851a) ja pitäjän-kartalla (1850b) joen pohjoispuolinen tielinja kulkee tervahaudan kautta.



Kuva 45. Kohteen sijainti ja rajausehdotus. Pohjakartta: Maanmittauslaitos.



Kuva 46. Pyhäkoski 10 tervahauta pohjoisesta. Kuva: Taneli Leinonen.

5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Inventoinnissa tarkastettiin kolme ennestään tunnettua muinaisjäännöstä. Linjan eteläpäässä Muhoksen Pyhäkoskella oli linjan suunnitellulle paikalle vastikään rakennettu sähkölinja. Tällä kohtaa sijainneet kivikautiset kohteet Pyhäkoski 1 (kohde 2) ja Pyhäkoski 3 (kohde 3) olivat vaurioituneet rakennustöissä. Oulun Lamminmaan tervahauta (kohde 1) oli säilynyt ennallaan.

Inventoinnissa löydettiin yhteensä kahdeksan uutta arkeologista kohdetta. Niistä viisi on tervahautoja, kaksi torpan paikkaa ja yksi kyljen välinen rajamerkki. Räisäsen torpan paikka esitetään rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohteena. Muut on arvioitu kiinteiksi muinaisjäännöksiksi.

Muhoksen Pyhäkoski 1 ja Pyhäkoski 3 sijoittuvat itäisimmiltä osiltaan suoraan sähkölinja-suunnitelman alle, ja ne tulisi huomioida rakennustöissä. Kohde 7 Loppulanmaa jää myös suoraan linjan alle. Muut kohteet eivät osu tämänhetkisen suunnitelman mukaan reitille. Osa sijaitsee kuitenkin lähellä suunniteltua linjaa ja ne voivat helposti osua reitille, mikäli linjaukseen tulee pieniäkin muutoksia.

Vaalassa 13.11.2023

Arttu Tokoi

Arkeologi, FM

Taneli Leinonen

Arkeologi, HuK

Maanala Oy

6. Lähteet

Nimiarkisto (NA)

Jaakko Kemilä 1948. Nimistökeräys. Nimiarkisto, Kotimaisten kielten keskus.

Liisa Kylmänen 1957. Nimistökeräys. Nimiarkisto, Kotimaisten kielten keskus.

Tuija Pääkkönen 1987. Nimistökeräys. Nimiarkisto, Kotimaisten kielten keskus.

Raportit

Ikäheimo, J. 1998. *Muhos, Pyhäkoski 1–5. Asuinpaikka-alueiden tarkastus 1998.*

Ikäheimo, J., Herva V.P. & Joona J.P. 2000, *Muhos, Pyhäkoski 3. Kivikautisen? asuinpaikan tarkastus 2000.*

Ikäheimo, J. 2000. *Muhos Pyhäkoski 1 Kivikautisen asuinpaikan alueen koekaivaus.*

Ikäheimo, J. 2000. *Muhos Pyhäkoski 1 Kivikautisen punamultakeskittymän kaivaus.*

Sarkkinen, M. 2005. *Muhos. Montta - Pyhänsivu osayleiskaava-alue, arkeologinen inventointi 2005.*

Laulumaa V. 2017. *MUHOS, OULU, II, SIMO, KEMINMAA, Keminmaa - Pyhänselkä, inventointi 2017. Tutkimusraportti.*

Itäpalo, J. 2020. *MUHOS, Oulujoen 110 kV voimajohtohankkeen arkeologinen inventointi 2020. Tutkimusraportti.*

Seppä, J. 2020. *MUHOS, Pyhäkoski 1. Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus 2020. Tutkimusraportti.*

Kartat

Hällström, H. 1852a. *Littera D. Karta öfver Hetetjärvi bys ägor i Pudasjärvi Socken och Uleåborgs län. Pudasjärvi 1³ – I. Maanmittauslaitoksen arkisto.*

Hällström, H. 1852b. *Littera E. Karta öfver Hetetjärvi bys ägor i Pudasjärvi Socken och Uleåborgs län. Pudasjärvi 1⁴ – I. Maanmittauslaitoksen arkisto.*

Hällström, H. 1853. *Karta Lra I öfver Hetetjärvi Skifteslags ägor i Pudasjärvi Socken och Uleåborgs län*. Pudasjärvi 1⁸ – I. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Lindqvist, A. 1851a. *Karta Littra F öfver Muhos Skifteslags Ägor i Muhos Socken och Uleåborgs Län*. Muhos 9⁶ – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Lindqvist, A. 1851b. *Karta Littra G öfver Muhos Skifteslags Ägor i Muhos Socken och Uleåborgs Län*. Muhos 9⁶ – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Pitäjänpkartta 1865a. *Pudasjärvi 3513 08*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1865b. *Pudasjärvi 3513 07*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1846a. *Kiiminki 3513 04*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1846b. *Kiiminki 3424 03*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1846c. *Kiiminki 3422 06*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1846d. *Kiiminki 3424 02*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1850a. *Oulujoki Muhos 3422 11 + 3422 12*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1850b. *Muhos 3422 10 + 3424 01*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pitäjänpkartta 1850c. *Muhos 3424 02*. Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Uhlbrandt, L.H. 1777. *Concept Charta öfver Endel af Ijå Sockns Skog och Utmark jemte Skogs Ängår belägne vid ÖfverKimminge By på Södra om Kimmingi Elf*. Kiiminki 1²⁰ – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Uhlbrandt, L.H. 1778–79. *Concept Charta öfver Skog och utmark samt ängar belägne uti ÖfverKimminge och Wuotto Byer a Ijå Sockn Uleå Härad och Uleåborgs Län*. Kiiminki 1²² – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Uhlbrandt, L.H. 1773–1780, kopio Hackzell M. 1820. *1:sta Charta delen öfver Norra Delen af ÖfverKimmingi Byss Skog uti Ijo Socken och Uleåborgs Län*. Kiiminki 1²⁵ – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Uhlbrandt, L.H. 1773–1780, kopio Hackzell M. 1820. *1:sta Charta delen öfver Södra Delen af ÖfverKimmingi Byss Skog uti Ijo Socken och Uleåborgs Län*. Kiiminki 1²⁸ – III. Maanmittauslaitoksen arkisto.